

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

KOSTEL BOŽÍHO TĚLA V KRASLICÍCH A JEHO ARCHITEKTURA

bakalářská diplomová práce

HANA MAREŠOVÁ

Vedoucí práce: prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

OLOMOUC 2015

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne _____

Hana Marešová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych na tomto místě poděkovala prof. PhDr. Rostislavu Šváchovi, CSc. za vedení práce, za poskytnutí času ke konzultacím a za pomoc při shromažďování materiálů a literatury. Dále Mgr. Petru Sládečkovi, Ph.D. za cenné rady, Mgr. Vladimíru Prokopovi a panu Miloši Bechyňovi za poskytnutí veškerých informací, archivních materiálů a literatury. Mé díky patří taktéž všem pracovníkům odborných pracovišť, kteří mi ochotně pomohli a poskytli podklady, bez kterých by nebylo možné práci vytvořit.

Chtěla bych také poděkovat své rodině a přátelům, kteří mi byli během práce pomocí a oporou.

ROZSAH PRÁCE

celkový rozsah práce 88 stran

- textová část 43 stran (74 995 znaků)
- obrazová příloha 29 stran

OBSAH

Úvod	6
1. Přehled dosavadního bádání	8
2. Umělecké styly využívané v církevní architektuře na přelomu století.....	12
3. Kostel Božího Těla v Kraslicích.....	17
3.1. Starý evangelický kostel	19
3.2. Souvislosti vzniku nového kostela.....	26
3.3. Návrhy nového katolického kostela.....	30
3.3.1. Neorománský návrh a jeho autor	30
3.3.2. Neogotický návrh a jeho autor.....	32
4. Architekt kostela Ludvík Lábler?	36
5. Popis kostela Božího Těla	42
5.1. Exteriér.....	42
5.2. Interiér.....	43
Závěr.....	46
Seznam pramenů.....	49
Seznam literatury.....	50
Summary.....	53
Seznam obrazových a fotografických příloh	54
Obrazová a fotografická příloha	59
Anotace	88

ÚVOD

Kraslice jsou příkladem menšího horského příhraničního města, rozloženého podél hlavní cesty. Město prošlo, díky bouřlivé industrializaci a modernizaci v období 2. poloviny 19. století do poloviny století následujícího, zásadní proměnou své urbanistické struktury a architektonické zástavby celého města. Tento mohutný rozvoj znamenal vzhled celého města až do současnosti.¹ Celkový rozmach města na přelomu století 19. a 20. si vyžádal, kromě vzniku řady nových reprezentativních, ale i průmyslových budov, také přestavbu, respektive novou výstavbu katolického kostela Božího Těla. Tato církevní budova se prakticky stala symbolem města Kraslic až do dnešních dnů.

Na počátku práce bude nutné si uvědomit, jaké nároky se kladly na nové církevní budovy na konci 19. století. Zajímat mě bude především otázka, jaký styl považovalo publikum tohoto období včetně církve a architektů za vhodný právě pro sakrální stavbu. K tomuto účelu mi výborně poslouží dobový odborný tisk, jak německý, tak český. V těchto periodikách se mnohé názory často střetávaly a já budu moct posoudit, jak se diskuse o vhodnosti stylu církevních budov v čase proměňovala.

Mým úkolem v této práci bude seznámení s výjimečnou a významnou památkou pozdního historismu v západních Čechách, kostelem Božího Těla, s její historií, architektem a podobou. Nemohu ale opomenout ani zajímavé okolnosti vzniku kraslického kostela a samozřejmě kontext doby, ve které jej postavili. Tomuto kostelu prozatím nevěnovala odborná veřejnost patřičnou pozornost, což dokazují také zatím nezpracované archivní materiály, dobový denní tisk, ani revize německé literatury,

¹ Jana Horváthová, Stavební fond města Kraslic na počátku 20. století, in: *Sborník muzea Karlovarského kraje* XVIII, 2010, s. 95.

na což jsem se zaměřila v úvodní části své práce. V té čtenáře seznámím také s původním evangelickým kostelem, který byl zbourán v 2. polovině 19. století i přes to, že se řadil k ojedinělým církevním stavbám regionu.

V následující části práce se zaměřím na nerealizované návrhy kostela, kterými se žádný badatel do současné doby blíže nezabýval. Podrobím je analýze z hlediska typu, prostorového uspořádání a stylu. Dokonce bylo u jednoho z nich mylně určeno autorství, což uvedu na pravou míru. Proto je důležité bližší představení autorů těchto návrhů a jejich vazeb na Kraslice.

Prozatím nebylo definitivně určeno autorství kostela Božího Těla. Proto se stěžejní částí mé práce stane určení architekta finálního návrhu. K tomu využiji několik způsobů poznání. Nejprve mne budou zajímat vazby domnělého architekta na Kraslice a samotný kostel. Poté porovnáím jeho další církevní budovu stejného stylu, u které je autorství jisté, právě se mnou zkoumaným kostelem. Dále architekta přiblížím v kontextu doby a jeho dalších děl. Kraslický kostel na závěr podrobím analýze, určím jeho typ, prostorové uspořádání a styl, popíši také jeho interiér, výzdobu a vybavení. Konečně jej zařadím do kontextu německé i české sakrální architektury 2. poloviny 19. století a zhodnotím jeho přijetí kraslickým obyvatelstvem.

Nedílnou součástí této bakalářské práce se stane anglické resumé a také obrazová příloha složená především z archivních materiálů, architektonických plánů, dobové fotografické dokumentace původního evangelického i současného katolického kostela Božího Těla. Samozřejmě nesmí chybět ani současná dokumentace.

1. PŘEHLED DOSAVADNÍHO BĚDÁNÍ

Ač je kostel Božího Těla chápán jako jedna z architektonických zajímavostí Karlovarského kraje, dočteme se o něm pouze okrajově. Doposud se žádná monografie, dokonce ani regionálního rázu, tímto monumentálním kostelem nezabývala. Byla mu vždy věnována pouze minimální pozornost, proto o něm najdeme vždy jen zmínky nebo útržkovité informace. Z toho důvodu jsem ve své práci vycházela především z archivních materiálů uložených ve Státním okresním archivu Sokolov se sídlem v Jindřichovicích, a to konkrétně z fondů *Výbor pro výstavbu kostela Kraslice* a fondu *Farní úřad Kraslice*. Oba tyto fondy obsahují stěžejní a dosud nezpracované informace nejen o samotné výstavbě kostela, ale také o souvislostech vzniku, finanční stránce stavby nebo například nerealizovaných projektech. Problém těchto fondů spočívá v tom, že jsou nezpracované, nejsou chronologicky posloupné a mnoho listin se kvůli tomu již ztratilo. Proto jsem další informace podobného rázu čerpala z farní a městské kroniky. Pro dokreslení situace a doplnění informací jsem sáhla ke kraslickému týdeníku *Graslitzer Nachrichten*, kde se krasličtí občané rádi vyjadřovali k nastalé situaci jak u nového, tak starého kostela.

Vzhledem k tomu, že Kraslice patřily do německé oblasti, bylo nutné vycházet také ze zahraniční literatury. Německá literatura věnující se přímo dějinám Kraslicka není sice příliš rozsáhlá, ale rozhodně je bohatší než ta česky psaná. Nejstěžejnější publikací je *Kurze Geschichte des Neubaues der Graslitzer Pfarrkirche* od Antona Dietze,² která vyšla ve stejném roce, v kterém byl kostel vysvěcen. I přes to, že jde pouze o tenkou brožuru, obsahuje zásadní informace ke stavbě kostela a k jeho finanční stránce. Úvodní část se věnuje také původnímu kraslickému kostelu ke kterému například informace zcela chybí.

² Anton Dietz, *Kurze Geschichte des Neubaues der Graslitzer Pfarrkirche*, Graslitz 1896.

Další německá literatura vychází především z této brožury. Nově zpracovávané informace pak bývají často nepřesné nebo mylné, či zcela smyšlené. Z toho důvodu je potřeba vše porovnávat s archivními materiály. Příkladem může být monografie Ernsta Hammera *Die Dekanalkirche in Graslitz* z roku 1916³ nebo o třináct let mladší *Heimatkunde des Bezirkes Graslitz* od Gustava Rühleho.⁴ V dalších publikacích, jako je například *Graslitz* Ernsta Schwarze z roku 1924,⁵ nebo z padesátých let minulého století *Graslitz: die klingende Stadt. Ein Blick in die verlorene Heimat*⁶ se autoři kostelu věnují jen minimálně.

Zajímavou osobností Kraslic je bývalý učitel Václav Kotěšovec, který celý život zasvětil poznávání a sepisování dějin obce a městské kroniky. V jeho monografiích vždy nalezneme i informace o původním nebo současném kostele Božího Těla. Prakticky jak *Kraslická kronika* z roku 2008,⁷ tak *Kraslická čítanka* z roku 2013⁸ vycházejí pouze z kraslických městských kronik od jejich vzniku po současnost. V první zmiňované se autor rozsáhleji věnuje zbourání starého a postavení nového kostela a událostem, které jsou s tím spojovány. Další monografií Václava Kotěšovce jsou *Pohledy do historie měst a obcí Kraslicka* z roku 2011.⁹ Tato kniha přispívá k poznání dějin nejen Kraslic, ale také okolních vesnic.

Sborník muzea Karlovarského kraje se také v několika příspěvcích snaží přiblížit dějiny města Kraslic. I přes to, že se tyto stati věnují především urbanismu, najdeme

³ Ernst Hammer, *Die Dekanalkirche in Graslitz*, Graslitz 1916.

⁴ Gustav Rühle, *Heimatkunde des Bezirkes Graslitz*, Graslitz 1929.

⁵ Ernst Schwarz, *Graslitz*, Leipzig 1924.

⁶ Emil Kolb (ed.), *Graslitz: die klingende Stadt. Ein Blick in die verlorene Heimat*, Dettingen am Main 1956.

⁷ Václav Kotěšovec, *Kraslická kronika*, Domažlice 2008.

⁸ Václav Kotěšovec, *Kraslická čítanka*, Březová 2013.

⁹ Václav Kotěšovec, *Pohledy do historie měst a obcí Kraslicka*, Praha 2011.

zde i zmínky o kostele Božího Těla a jeho funkci v městské zástavbě. Takovým příkladem může být článek Jany Horváthové Stavební fond města Kraslic na počátku 20. století¹⁰ nebo příspěvek Lubomíra Zemana Zástavba a urbanismus krušnohorských horních měst.¹¹

Mezi nejprínosnější práce musíme ale zařadit relativně novou dvoudílnou monografii *Sokolovsko: umění, památky a umělci do roku 1945* od Vladimíra Prokopa a Lukáše Smoly,¹² která poprvé přináší informace o celém Sokolovsku z pohledu dějin umění, nezapomíná ani na již neexistující památky, nerealizované návrhy či samotné umělce. Nejenže jde o velmi rozsáhlé dílo, na kterém autoři pracovali mnoho let, ale obsahuje dosud nepublikované informace, často čerpá z archivních pramenů, ale také ze soukromých sbírek. V této publikaci je kraslický kostel poprvé chápán jako samostatná a velmi významná architektonická památka, která si zaslouží pozornost. A taktéž je zde přiblížen fakt, že se doposud nikdo podrobněji nevěnoval problematice autorství kraslického kostela.

Pokud nás zajímá osobnost architekta a uvažujeme v rovině doposud (ne)známých informací, mohou nám napomoci obecné publikace věnující se umělcům, jako například *Nový slovník československých umělců* z roku 1993 od Prokopa Tomana¹³ nebo o téměř deset let mladší *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách* od Pavla Vlčka.¹⁴ Na regionální úrovni můžeme sáhnout k publikaci *Biografický lexikon sokolovského regionu* taktéž od autorů Prokop – Smola z roku 2009.¹⁵ Přiblížit osobnost

¹⁰ Viz Jana Horváthová (pozn. 1), s. 95–126.

¹¹ Lubomír Zeman, Zástavba a urbanismus krušnohorských horních měst, in: *Sborník muzea Karlovarského kraje* XVII, 2009, s. 43–94.

¹² Vladimír Prokop – Lukáš Smola, *Sokolovsko: umění, památky a umělci do roku 1945* I – II, Sokolov 2014.

¹³ Prokop Toman, *Nový slovník československých umělců* II, Ostrava 1993.

¹⁴ Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

¹⁵ Vladimír Prokop – Lukáš Smola, *Biografický lexikon sokolovského regionu*, Sokolov 2009.

Ludvíka Láblera je stejné složité, jako se věnovat kraslickému kostelu samotnému. Opět se setkáváme s tím, že Ludvíku Láblerovi doposud žádná publikace nevěnovala více pozornosti. Základní informace získáme z jeho nekrologů, nově také z bakalářské práce Jitky Císařové, v níž zpracovává téma *Architektonická a památkářská činnost Ludvíka Láblera na Kutnohorsku*.¹⁶

Samozřejmě, pokud se chceme věnovat historii kostela z přelomu 19. a 20. století, nesmíme zapomínat ani na dobovou odbornou diskusi o tom, jak by moderní církevní stavba měla vypadat. Články rozličného charakteru, vyjadřující se k této problematice najdeme v různých periodikách. Za všechny jmenujme časopis *Method*, který se zabýval výhradně křesťanským uměním, *Architektonický obzor* nebo *Zprávy SIA*, *Stavitelské listy* či *Allgemeine Bauzeitung*. Zajímavé jsou v tomto ohledu názory Emila Edgara, které například uvádí v publikaci *Život a umění. Soudobá architektura* z roku 1921¹⁷.

¹⁶ Jitka Císařová, *Architektonická a památkářská činnost Ludvíka Láblera na Kutnohorsku* (bakalářská diplomová práce), Katedra historických věd, Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, Pardubice, 2009.

¹⁷ Emil Edgar, *Život a umění. Soudobá architektura*, Praha 1921.

2. UMĚLECKÉ STYLY VYUŽÍVANÉ V CÍRKEVNÍ ARCHITEKTUŘE NA PŘELOMU STOLETÍ

V průběhu 19. století se moderní umělecké styly a tendence začnou projevovat také v architektuře. Samozřejmě pozadu nezůstane ani architektura církevní,¹⁸ která ve městech bývá často tou nejreprezentativnější. Avšak oproti jiným typům staveb církevní architektura ustupuje do pozadí a již se nestaví v tak velkém množství, jak bylo zvykem v předešlých desetiletích.¹⁹ Chránová architektura 19. století se více než na stavbu nových kostelů soustředí na opravy starých památek – více se přestavuje, dostavuje a obnovuje.²⁰ Nezapomíná se ale ani na potřebu nových církevních budov v místech, kde zcela chybí, nebo jsou kostely v dezolátním stavu, a proto se objeví otázka: jak by takový moderní *Boží chrám* měl vypadat.²¹ Jako zásadní se jeví diskuse o tom, v jakém stylu by měl být kostel vystavěn, což proběhne mnoholetou diskusí nejednoho uměleckého spolku, jaké se v 19. století a na začátku století nového hojně zakládají. V Praze například vzniká *Akademie křesťanská*, sledující veřejný zájem o novostavby církevního charakteru. Její členové stojí vždy na straně katolické církve a podporují její teorie.²² Akademie tak rozdmýchává odborné spory a přenáší je do běžného života. Je zastáncem *nejkrásnější*

¹⁸ Karel Šmídek, Nový gothický chrám v Šanově u Českých Teplic, *Method. Časopis věnovaný umění křesťanskému* III, 1877, č. 9, s. 99.

¹⁹ Antonín Balšánek, Konkurz na podání návrhů farního kostela, vypsáný c. k. ministerstvem kultu a vyučování, *Architektonický obzor. Zprávy spolku architektů a inženýrů v království českém* I, 1902, s. 27.

²⁰ Viz Emil Edgar (pozn. 17), s. 96.

²¹ Antonín Cechner, O církevních stavbách, *Architektonický obzor. Zprávy spolku architektů a inženýrů v království českém* I, 1902, s. 43.

²² Viz Emil Edgar (pozn. 17), s. 94–95.

a nejslavnější doby otce vlasti Karla IV., tedy i architektury té doby, proto vyzdvihuje gotický sloh.²³

Architekti, teoretici umění a také akademici se rozdělují do dvou pomyslných táborů. Ten první tvrdí po vzoru Akademie, že pro něco tak vznešeného a monumentálního se hodí pouze styly staré, tradiční – tedy románský sloh a gotika, odkazující na bohatou českou historii a staletou zbožnost. Druhá skupina se obrací s důvěrou na pokrok, navrhuje církevní budovy v moderním stylu a potírá tak tradiční pojetí křesťanského chrámu od půdorysu po výzdobu a vybavení interiérů. Moderní církevní architektura není jasně ohraničená, avšak lze říci, že je to architektura, která se nese v duchu pokrokovém a v duchu doby.²⁴ Můžeme sem zařadit retrospektivní eklektismus – modernizované baroko,²⁵ styl navazující na lidovou stavební kulturu a radikální čistou modernu,²⁶ jejímž průkopníkem byl Otto Wagner. Základní ideou a základním kritériem moderního kostela je přeměna kostela ve smyslu emancipace od architektonického historismu s přihlédnutím k aktuálním potřebám církve.²⁷ Architekt by neměl pouze kopírovat staré mistry a pracně stavět nové budovy podle starých vzorů, architekt by si měl vytyčit cíle nového inovativního směru.²⁸ Všichni jsou za jedno, všechny proudy mají společné jediné: budova začíná být chápána jako celistvý organismus, který má působit jednotným dojmem.

²³ Ibidem, s. 96.

²⁴ Antonín Balšánek, O stavebnictví. Cyklus přednášek v samosprávném kursu českého vysokého učení pro politické vědy, *Architektonický obzor. Zprávy spolku architektů a inženýrů v království českém* XII, 1913, str. 90.

²⁵ Baroko je však Akademií křesťanskou odsouzeno, jako styl „bezvýznamně nabubřelý, nejbujnější, darebný a zvrhlý“. Viz Edgar (pozn. 17), s. 97.

²⁶ U tohoto směru často zůstává pouze při nákresech a jen ojediněle bývá na přelomu století přenesena do praxe. Ibidem, s. 99.

²⁷ Ibidem, s. 103.

²⁸ Jaroslav Nebeský, Soudobé umění stavitelské: jeho vývoj a cíle, *Stavitelské listy* VII, 1911, č. 20, s. 167.

To se týkalo jak hrubé stavby, tak detailů v interiéru i exteriéru, to vše by mělo odpovídat stejnému architektonickému stylu jako je stavba samotná. Jinými slovy řečeno: styl, ve kterém se architekt rozhodne danou stavbu vystavět, by měl zůstat stejný i v těch nejmenších detailech, aby se nenarušil ráz budovy.

V církevním stavitelství 19. století, podporujícím klasický ráz budov, zakoření dva původní umělecké styly – (neo)románský a (neo)gotický, protože tyto slohy dokážou dobře zpodobnit křesťanskou symboliku, a pro církevní stánky jsou dejme tomu tradičnější a tedy spolehlivější. Teoretici i architekti je dlouho považují za jediné vhodné pro církevní potřeby.²⁹ Anebo si architekti nedovedou představit kostel v jiné než „čisté“ formě, jak gotiku nazývají?³⁰ Pro katolickou církev je gotika opět jakýmsi kánonem, absolutně platným uměleckým ideálem.³¹ Ač bývají realizace kostelů v gotickém stylu mnohdy několikanásobně dražší, díky jeho zdobnosti si jej i přesto architekti a stavitelé rádi volí. To může být způsobeno i tím, že se objevuje nový trend romantických tendencí, kdy se pozornost umělce, v našem případě architekta, obrací pro inspiraci ke středověku a k jeho vrcholům – tedy gotice, jak už to ve svých diskusích zdůraznila Akademie.³² Anebo může jít pouze o vyjádření konzervatismu, zachovávajícím tradici a vylučujícím tak jakékoliv jiné styly pro církevní architekturu kromě gotiky.³³ Protože „*není umění konservativnějšího, než je církevní.*“³⁴ Objevují se i tací, kteří romantické tendence, tedy navracení ke gotice odsuzují. Příkladem nám mohou být slova Jaroslava Nebeského: „*Chrámy a paláce staví se výhradně goticky bez ohledu na to, že činí dojem umírajících*

²⁹ Viz Šmídek (pozn. 18), s. 99.

³⁰ Balšánek, *Konkurz* (pozn. 19), s. 28.

³¹ Viz Edgar (pozn. 17), s. 94.

³² Viz Šmídek (pozn. 18), s. 99.

³³ Balšánek, *Konkurz* (pozn. 19), s. 28.

³⁴ *Ibidem*, s. 29.

starců. Před nimi necítíte úžasu jako před středověkými katedrálami: na prvý pohled je patrné, že chrám není produktem své doby, nýbrž že je stavěn v duchu té a té doby...“

Autor dále tvrdí, že gotický sloh ztělesňuje zcela jiné přesvědčení než by měly dnešní budovy vyjadřovat.³⁵

Za hlavní znaky gotického slohu v moderním pojetí jsou tradičně pokládány lomené oblouky, vysoká okna, opěrné pilíře, klenební pasy a také vertikálnost.³⁶ Celá budova bývá často trojlodní, s tím, že hlavní loď je vyvýšená nad ty vedlejší podle typu baziliky.³⁷ Gotický sloh je tedy považovaný za ten pravý, v jakém mohou být stavěny církevní stavby.

Gotika je ale v mnoha diskusích zavržena jako sloh germánský. Proti němu někteří kladou sloh byzantský, jak se v 19. století říkalo slohu románskému. Odpor proti gotice podporuje přesvědčení, že první křesťanské chrámy stavěli první slovanští věrozvěsti, podle vzoru chrámů byzantských, a že je povinností Slovanů vrátit se k tomuto uměleckému odkazu.³⁸ Proto se začíná románský sloh obnovovat, je taktéž považován za vzor a jeho prvky se vnášejí do soudobé architektury. Prakticky jde ale o omyl, o ahistorické spojení cyrilometodějské tradice se stylem románským. Zejména na venkově dnes najdeme na území Čech a Moravy velké množství neorománských kostelů a chrámů, které jsou založeny na této mylné představě.³⁹

Nezměnila se pouze představa o tom, jak by měl kostel vypadat, změnil se také způsob, jak získat plány církevních staveb a jak vytvořit či objednat vnitřní vybavení kostela. Buď se návrh i řízení stavby svěří místním odborníkům, anebo se celé věci ujme

³⁵ Viz Nebeský (pozn. 28), s. 167.

³⁶ Viz Šmídek (pozn. 18), s. 100.

³⁷ Ibidem, s. 101.

³⁸ Viz Edgar (pozn. 17), s. 95.

³⁹ Ibidem, s. 96.

státní správa c. k. místodržitelství. Stavba církevních budov totiž spadá pod ministerstvo kultu a vyučování, na němž závisí veškerá povolení, od drobných oprav až po schválení celé nové stavby.⁴⁰ Stává se tak, že vypracování návrhu kostela se nezadá soukromému architektonickému ateliéru ani stavební firmě, ale některému z inženýrů při stavebním oddělení ministerstva nebo místodržitelství. A takovému inženýrovi mohou někdy chybět potřebné vědomosti a projekt proto nemusí být kvalitní. Vzniklý *Spolek architektův a inženýrů* trvá v takovém případě na zásadě, že nejlépe lze dosáhnout návrhu i provedení vyhlášením veřejné soutěže, kde o vítězi rozhodne porota skládající se převážně z odborníků znalých dané problematiky.⁴¹ Začíná se tak objevovat potřeba veřejných soutěží, které by přispěly ke komunikaci mezi farnostmi a umělci⁴² a docílily by tak nejlepšího řešení stavby. Takovým příkladem soutěží jsou například konkurzy vypsané vídeňským spolkem *Leo*, kterému udělilo c. k. ministerstvo kultu a vyučování finanční obnos pro jejich vítěze.⁴³ Podle architekta Antonína Balšánka se však právě v těchto soutěžích projeví nedostatky moderní architektury. Dnešní architekt – píše Balšánek – by měl umět zručně využívat výhod terénu, okolí a materiálu, což se u některých moderních staveb neděje. Architekt zapomíná na funkčnost stavby a navrhuje ji pouze jako moderní záležitost.⁴⁴

⁴⁰ Balšánek, *O stavebnictví* (pozn. 24), s. 106.

⁴¹ Viz Cechner (pozn. 21), s. 43.

⁴² *Ibidem*, s. 43.

⁴³ Balšánek, *Konkurz* (pozn. 19), s. 29.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 29.

3. KOSTEL BOŽÍHO TĚLA V KRASLICÍCH

Na přelomu století 19. a 20. nastal poslední velký rozmach církevní architektury. Totéž se dělo i na Sokolovsku v podhůří Krušných hor. Nově se zde stavěly jak katolické, tak evangelické kostely, vytvářející velmi pozoruhodný architektonický soubor, a to nejen v tomto kraji. Zajímavě působí výstavba katolických kostelů. Na konci století devatenáctého, s narůstajícím množstvím počtu německého obyvatelstva v českém pohraničí, nastává rozmach evangelické církve a zejména s ní jsou spojeny také novostavby kostelů na Sokolovsku. Proto můžeme považovat katolické kostely v tomto prostředí a době za raritu. Jedním ze zásadních důvodů rozmachu stavebních aktivit je také značné zlepšení finanční situace pohraničních měst, což způsobila jak rozsáhlá hornická činnost v této oblasti, tak rozmach průmyslu a obchodu – industrializace a modernizace a s ní spojená výstavba továren.⁴⁵ Stejná situace nastala na konci století také v Kraslicích.

Ve většině obcí se začaly přestavovat a upravovat stávající kostely, ale v některých větších městech podporují stavbu kostelů nových, které nahrazují původní kostely hornické. Ty nedostačují svou velikostí, nebo by jejich oprava byla nákladnější než realizace stavby nové. Katolické kostely z přelomu století nalezneme například ve Starém Sedle (1861), na Bublavě (1887), v Liboci (1891), Habartově (1906, zbořen), ve Stříbrné (1910), Velké Hleďsebi (1911) a Pšově (1914).⁴⁶ Tyto nové církevní stánky v současných malých městech či vesnicích tvoří opravdové dominanty. Ostatní zástavba

⁴⁵ Viz Horváthová (pozn. 1), s. 95.

⁴⁶ Karel Kuča – Lubomír Zeman, *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*, Karlovy Vary 2006, s. 132.

se během druhé poloviny minulého století razantně změnila, přesto se města zasloužila o zachování právě církevních budov.⁴⁷

Za největší stavební počín přelomu století můžeme považovat výstavbu současného pseudorománského děkanského kostela Božího Těla v Kraslicích, dokončeného v roce 1896. Mnoho odborníků i obyvatel pohraničí ho pokládá za nejkrásnější kostel v dnešním Karlovarském kraji.⁴⁸ Kostel Božího Těla byl postaven na místě historicky cenného hornického kostela ze 17. století, který strhli o čtyři roky dříve,⁴⁹ přesněji v dubnu až květnu roku 1892.⁵⁰ Novorománská bazilika s vysokou věží má fasádu členěnou nejen typickým obloučkovým vlysem, ale i barevným pojednáním v červeno-okrovém pásování, připomínajícím mramorový obklad románsko-gotické katedrály v italské Sieně či vzhled maurských staveb.⁵¹

⁴⁷ Viz Horváthová (pozn. 1), s. 95.

⁴⁸ Viz Kuča – Zeman (pozn. 46), s. 133.

⁴⁹ Vladimír Prokop st., *Kapitoly z dějin Sokolovska*, Sokolov 1994, s. 152.

⁵⁰ Kotěšovec, *Kraslická kronika* (pozn. 7), s. 105.

⁵¹ Ibidem, s. 106; Viz Zeman (pozn. 11), s. 48.

3.1. STARÝ EVANGELICKÝ KOSTEL

Nejstarší kraslický kostel městská kronika dokládá již ve 14. století na zaniklém Kostelním náměstí, ležícím na hlavní cestě.⁵² Bohužel však dnes nemůžeme dokázat, zda šlo o tutéž dřevěnou středověkou stavbu, zbouranou na počátku 17. století a nahrazenou evangelickým kostelem – ten již dobře známe z dobových fotografií z 19. století, protože většina obyvatel města Kraslic vyznávala luteránskou víru.⁵³ Evangelický hornický kostel, stavěn v letech 1618–1619, financovalo sousední Sasko, kde byla uspořádána veřejná sbírka, dále pak místní těžaři, horníci a nižší šlechta. Zejména páni ze Šumburka (von Schönburg) přispěli většími finančními obnosy, za které jej prakticky postavili, neboť na stavbě se podíleli bratři Vít, Hugo, Wolf, Arnošt, Jan Jiří a Bedřich von Schönburg.⁵⁴ Základní kámen jednolodní kamenné stavby značných rozměrů⁵⁵ slavnostně položili 10. července 1614 a dokončila se o pět let později.⁵⁶ Ještě téhož roku ji vysvětil superintendent z Glachau pro evangelickou bohoslužbu.⁵⁷ Kostel byl orientován k jihovýchodu v ose náměstí, opět při hlavní cestě, která vedla skrz celé město.

Kostel vybudovali velmi špatně, neboť hned v následujícím roce nastaly problémy se statikou⁵⁸ a hrozilo zřícení budovy. Proto se přistoupilo k úpravě kostela: vybudovaly

⁵² Před 14. stoletím patřila kraslická fara patrně k naumburské diecézi, ve 14. století se přiřadila k loketskému děkanátu, arcijáhenství Žatec. Viz Hammer (pozn. 3), s. 9; Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, díl 3, Praha 1998, s. 163.

⁵³ Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 328.

⁵⁴ Viz Dietz (pozn. 2), s. 7; Viz Hammer (pozn. 3), s. 15.

⁵⁵ Kostel byl dlouhý 40 metrů a široký 14 metrů.

⁵⁶ Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 328.

⁵⁷ Viz Dietz (pozn. 2), s. 7.

⁵⁸ Viz Rühle (pozn. 4), s. 36.

se bytelné opěrné pilíře umístěné mezi vysoká vitrajová okna spojená s budovou kostela silnými železnými svorníky.⁵⁹ Typickým prvkem kostela se stala menší věžička se zvonem, kterou doprostřed šindelové střechy umístili v době barokní, kdy se začalo pravidelně rozléhat po městě vyzvánění kostelního zvonu.⁶⁰ K presbytáři přiléhala dvoupatrová sakristie a kostel uzavírala čtyřboká Olivetská kaple.⁶¹ V takovéto podobě zůstal kostel bezmála dvě století, dočkal se pouze drobných provozních úprav a nepatrných změn. V roce 1854 vznikla ve městě potřeba vybudovat věž s hodinami. Stavbu monumentální věže provedl tesař Josef Scherbaum pod vedením stavebního mistra Josefa Scherbauma⁶² v červenci výše uvedeného roku.⁶³ Základním znakem kostela se tak stala osmiboká sanktusová věž, vztyčená nad presbytářem polygonálního tvaru.⁶⁴ Při slavnostním zprovoznění hodin u příležitosti blíže neznámého biřmování navštívil kraslickou farnost kardinál Schwarzenberg.⁶⁵

Co se týče úpravy interiéru kostela, i zde během tří set let existence nové stavby proběhly zásadní změny. Vzhledem k tomu, že se kraslické obyvatelstvo vrátilo za rekatolizace ke katolickému vyznání,⁶⁶ kostel se musel upravit pro katolické

⁵⁹ Viz Dietz (pozn. 2), s. 7.

⁶⁰ Na dobových fotografiích je kostel zaznamenán již s tímto opěrným systémem [1]. Viz Hammer (pozn. 3), s. 15.

⁶¹ Sochy, jež byly umístěny v této kapli, byly po zrušení kostela přemístěny do kostela na Sněžné, kde zůstaly dodnes.

⁶² Pravděpodobně se nejedná o jednoho a téhož člověka, ale dva různé, kteří spolu mohli být v příbuzenském stavu.

⁶³ Viz Dietz (pozn. 2), s. 7.

⁶⁴ Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 328; Kotěšovec, *Kraslická kronika* (pozn. 7), s. 105.

⁶⁵ Viz Dietz (pozn. 2), s. 7–8.

⁶⁶ V 16. – 17. století náležely luteránské Kraslice pod superintendantury v Glouchově a Plavně. S odkazem na tuto příslušnost žádali Šumburkové neúspěšně císaře o výjimku z rekatolizace. Roku 1628 odešli luteránští

bohoslužby. K tomuto účelu byly zhotoveny nové oltáře. Na tuto událost odkazoval také nový letopočet 1649, vytesaný do vnějšího kamenného ostění jednoho z oken v pravé části kostela.⁶⁷

Hornický kostel v 19. století již nestačil novým poměrům. Především se zvýšil počet obyvatel v tomto příhraničním městě, v důsledku rozvoje průmyslu a obchodu.⁶⁸ Kostel se stal nemoderním a zejména se na něm začaly projevovat stavební nedostatky, které vyžadovaly rozsáhlou rekonstrukci.⁶⁹ Proto se od počátku osmdesátých let začalo uvažovat o jeho celkové přestavbě. Poprvé v roce 1881 *Kraslický týdeník* poukázal na zhoršený stav kostelní budovy a vyslovil názor o možnosti stavby kostela nového,⁷⁰ což následující vydání označilo za „škarohlídné“, s názorem, že „*náš Boží svatostánek bude stát ještě mnohé roky.*“⁷¹

V roce 1885 se měla provést velká údržba kostela s tím, že se jednalo o neodkladné záležitosti, takže zejména šindelová střecha měla být osazena novou břidlicí.⁷² Prohlídka

kněží do tehdy vnikajícího Klingenthalu (dnes sousední město), panství však zůstávalo v rukou luteránských Šumburků, náboženská emigrace proto začala až po roce 1653, kdy do Kraslic přibyl katolický administrátor, a zesílila po roce 1671. Viz Kuča (pozn. 52.), s. 163.

⁶⁷ Tento kámen stále existuje, dnes je umístěn pod schody současného novorománského kostela. Viz Dietz (pozn. 2), s. 7.

⁶⁸ Do Kraslic přichází rekordní počet nových obyvatel jak z vnitrozemí, tak z blízkého Saska, neboť reagují na potřebnou pracovní sílu v nově vzniklých továrnách na hudební nástroje a jejich příslušenství, hudební hračky a textilní závody, kterých bylo na přelomu století rekordních třiatřicet.

⁶⁹ Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 328; Kotěšovec, *Kraslická kronika* (pozn. 7), s. 105.

⁷⁰ Baufälligen Kirche, *Graslitzer Nachrichten* XXXI, 1881, č. 27, s. 2.

⁷¹ P. B., Unglücklich Vorahnung, *Graslitzer Nachrichten* XXXI, 1881, č. 28, s. 2.

⁷² Zprávu o úpravách, jenž měly být na kostele co nejrychleji provedeny, vypracoval inženýr Ferdinand Herglotz z Chebu na objednávku kraslického obecního úřadu. V důsledku toho byl ze strany urozeného patrona kraslického kostela Erwina Nostice do Kraslic vyslán mistr stavitel pražské katedrály – ve starší

kostela zjistila velké škody, které vyžadovaly celkovou opravu budovy. Zdály se natolik rozsáhlé, že samotná oprava by mohla být životu nebezpečná. Poslední událostí, která přesvědčila obyvatele, že stav kostela je neudržitelný, bylo silvestrovské kázání roku 1890, kdy se uvolnily dva velké kusy dřeva ze stropu a spadly před hlavní oltář.⁷³ Proto město zakázalo vstupovat na galerii a používat kruchtu, a aby nedošlo ke zřícení, musel být celý strop staticky zajištěn mohutnými břevny. Tato skutečnost obyvatele Kraslic hluboce zasáhla a samotný kostel již nevzbuzoval příliš mnoho důvěry: „*Ptáte se, jak kostel v tomto stavu vypadá? Nestojí za popis: podepřený strop, podepřené kruchty, na které se nesmí vstoupit, všechny stěny holé, žádný obraz, žádný kříž – je to smutné na pohled.*“⁷⁴ Toto oznámení zveřejnily novoroční noviny, spolu s další zprávou, že děti školou povinné se vylučují z pravidelných návštěv kostela a ostatní do něj vstupují na úkor vlastní bezpečnosti.⁷⁵ I přes tyto události se v kraslických novinách objevil sentimentální vlastenecký článek o tom, „*jaké je škody starého kraslického kostela*“, zda ho ještě nezachránit před demolicí: „*v ten samý den [demolice] bude do hrobu nesen kus starých Kraslic, mnoho srdcí se zachvěje a poteče mnoho slz; tato smrt důstojného stánku Božího bude pociťována mnoha tisíci tak těžce, jako by šlo o rodinné neštěstí.*“⁷⁶ Tento článek působí velmi zajímavě a dokazuje skutečnost, že tendence nostalgického památkářství, příznačné pro konec 19. století, se šíří také na venkov. A obyvatelé i malých obcí bez hlubších poznatků o památkové péči si uvědomují hodnoty historických staveb.

literatuře je uváděno jméno Mocker, lze ale předpokládat, že šlo již o Ludvíka Láblera – jako odborník, který ve své zprávě uvedl, že by měla být obnovena celá střecha, zejména v oblasti nad hlavním oltářem.

⁷³ O pár dní dříve se údajně zřítíl obraz z boční stěny a při tlačení u východu z kostela bylo několik lidí zraněno. Při silvestrovském kázání nebyl nikdo zraněn.

⁷⁴ K. L., Kirche in den letzten Tagen, *Graslitzer Nachrichten* XXXXI, 1891, č. 1, s. 1.

⁷⁵ Bedingte Eingang der Kirche, *Graslitzer Nachrichten* XXXXI, 1891, č. 1, s. 2.

⁷⁶ A. F., Erinnerungs, *Graslitzer Nachrichten* XXXXI, 1891, č. 4, s. 4.

Na počátku ledna 1891 přijíždí do Kraslic stavební rada a inženýr Ludvík Lábler (viz níže), který provedl 3. ledna revizi starého kostela a na jejím základě ustanovil, že se kostel může využívat pouze do října téhož roku.⁷⁷ Po shledání veškerých škod, výpočtu neúnosných výdajů na opravy, město v čele s purkmistrem a jeho úřadem společně s farním úřadem a patronem kostela rozhodlo o stržení kostela a postavení nové církevní budovy.⁷⁸ Starý hornický kostel, který zůstal jako poslední vzpomínka na hornickou minulost v celém kraji, byl stržen roku následujícího.⁷⁹

Kostel byl příkladem dobového stylu sakrálních budov. Šlo o stavbu pozdně renesanční s gotickými tvary, takže můžeme hovořit o stylu *nachgotik*, který v českém prostředí přežíval až do 17. století.⁸⁰ Kostel postavili jako jednolodní budovu orientovanou k jihovýchodu. Nad presbytářem vztyčili osmibokou menší věž a uprostřed střechy malou zvonici. Celý kostel byl vybaven opěrným systémem, s opěráky mezi okny. Vzadu ho zakončovala Olivetská kaple [1].

Interiér kostela byl velmi zdobný a jeho zařízení lze charakterizovat jako bohaté. Nacházela se zde dřevěná dvoupatrová a tříramenná empora na dřevěných pilířích s geometrickou řezbou. Nejvýraznější prvek interiéru jistě tvořila pole tribuny, jež na sobě nesla obrazy s biblickými motivy, a to dokonce ve dvou patrech, což dobře vidíme na dobové fotografické dokumentaci [2]. Po celém obvodu kostela se dle tradice umísťla

⁷⁷ Viz Dietz (pozn. 2), s. 11; Viz Hammer (pozn. 3), s. 16; Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 333.

⁷⁸ Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 328; Kotěšovec, *Kraslická kronika* (pozn. 7), s. 105.

⁷⁹ Kotěšovec, *Kraslická kronika* (pozn. 7), s. 106; Viz Zeman (pozn. 11), s. 48.

⁸⁰ Z německé literatury se například této problematice v Německu, ale i v českém prostředí věnuje publikace Hermanna Hippa *Studien zur „Nachgotik“ des 16. und 17. Jahrhunderts in Deutschland, Böhmen, Österreich und der Schweiz*, Hannover 1979. V českém prostředí se stylem *nachgotik* zabývá například Ondřej Jakubec v monografii *Kratochvíle posledních Rožmberků*, kterou napsal společně s Václavem Bůžkem v roce 2012 a vydal v Praze, nebo dále v několika článcích, věnujícím se architektuře především na Moravě v 17. století.

zastavení křížové cesty na velkých plátnech, která se bohužel nedochovala kompletní, nýbrž jen několik zastavení. Lod' měla kazetový strop, na kterém opět nechyběla výrazná ornamentální výmalba.⁸¹

Ukázku umělecké zručnosti poskytoval především vyřezávaný raně barokní portálový hlavní oltář, jehož retabulum nesly čtyři fytoromorfně zdobené tordované sloupy. Boltce a nástavec na sobě nesly mohutné akantové zdobení. Oltářní obraz s námětem Poslední večeře nepocházel z rukou Petra Brandla, jak se často mylně uvádí ve starší zejména německé literatuře.⁸² Šlo o dílo kraslického diletanta Brendela.⁸³ V křídlech oltáře stály dřevěné skulptury sv. Jana Nepomuckého a sv. Jakuba, po stranách nástavce se v rozeklaných frontonech nacházely sochy sv. Barbory a sv. Kateřiny, vrchol zdobila socha Boha Otce [3]. Před tímto oltářem stávaly dvě sochy andělů-světloňošů,⁸⁴ které se zachovaly a jsou umístěny i v současném kostele Božího Těla v Kraslicích [48]. Obdobnou řezbářskou koncepci měly i postranní oltáře.

Na epištolní straně kostela byla umístěna velmi zajímavá kazatelna, kterou kostelu věnoval roku 1624 těžař Johann Meyenschein z Norimberka, jeden z nejzámožnějších kraslických kverků.⁸⁵ Zdobily ji plastiky čtyř evangelistů s atributy.⁸⁶ Zajímavostí byla opuková socha horníka stojící pod kazatelnou a napevno s ní spojená. Při rušení kostela se tato socha z kněžiště odstranila, dnes ji můžeme vidět v sokolovském městském muzeu [5]. Dodnes čeká na restauraci. K dalšímu zařízení kostela samozřejmě patřily varhany

⁸¹ Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 329.

⁸² Viz Hammer (pozn. 3), s. 41; Viz Rühle (pozn. 4), s. 67; Viz Schwarz (pozn. 5), s. 98.

⁸³ Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 329.

⁸⁴ Ibidem, s. 329.

⁸⁵ Člen kraslického důlního těžařství.

⁸⁶ Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 329; Viz Schwarz (pozn. 5), s. 103.

nainstalované roku 1636, velký barokní krucifix z roku 1643 [47], socha Panny Marie Bolestné a další sochy,⁸⁷ u kterých dnes již s jistotou nemůžeme určit jejich zasvěcení.

Důležitou součást kostela Božího Těla tvořil náhrobek umístěný za hlavním oltářem. Šlo o náhrobní kámen dvou synů Kryštofa Jindřicha Winklera z Heimfeldu z roku 1667.⁸⁸ Neznámý sochař na něm v horní části vyobrazil polofigury obou mladíků s polštářky pod hlavami a sepnutýma rukama. Nad nimi je pak lebka se zkříženými hnáty a po obou bocích hlavy andílků. Ve spodní části je nalevo erb matky Eleonory Marie rozené ze Žďáru, vpravo pak erb otce. Mezi nimi nalezneme přesýpací hodiny. Později jej přemístili ke zdi u vchodu do kraslického hřbitova [4]. Další identifikované náhrobky se nacházely v podlaze před hlavním oltářem – z roku 1698 faráře Stefana Franze Freislebena a z roku 1750 faráře Gottfrieda Diesnera.⁸⁹

Po zbourání starého kostela Božího Těla v roce 1892 byla velká část zařízení rozprodána ve veřejných dražbách v Karlových Varech. Dochovalo se pouze několik artefaktů, krucifix (viz níže), několik zastavení z křížové cesty⁹⁰, již zmiňované sochy horníka nebo Panny Marie Bolestné. Z kostela, respektive z Olivetské kaple při kostele, se zachoval barokní obraz Zmrtvýchvstání Krista, který byl původně součástí raně barokního oltáře.⁹¹

⁸⁷ Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 329.

⁸⁸ Viz Hammer (pozn. 3), 47–48.

⁸⁹ Ibidem, s. 48; Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 329.

⁹⁰ Dnes v soukromé sbírce.

⁹¹ Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 329.

3.2. SOUVISLOSTI VZNIKU NOVÉHO KOSTELA

První reakce na záměr vystavět nový kostel na sebe nenechaly dlouho čekat. Hrabě František Thun, jako generální zplnomocněnec patrona kostela, 25. června 1886 vydává prohlášení, že s realizací souhlasí a že se bude finančně podílet alespoň takovým obnosem, který by byl zapotřební na rekonstrukci současného kostela.⁹² Bezprostředně poté, konkrétně 22. července, se ustavila komise (komité) pro řízení stavby,⁹³ získávání finančních podpor a příspěvků cestou sbírek mezi kraslickými rodáky i cizinci. Komise se skládala z deseti členů pod předsednictvím továrníka Josefa Meindla.⁹⁴ Jedním ze členů tohoto výboru, jenž měl na starosti veškerou problematiku týkající se stavby nového kostela, se stal také již zmíněný Ludvík Lábler.⁹⁵ I přes velkou horlivost se komisi nepodařilo získat obnos takové hodnoty, aby se z něj mohla financovat celá stavba. Proto hejtmanství s okamžitou platností nařídilo opravu stávajícího kostela. Josef Meindl se svou manželkou Emilií novostavbu ale podpořili částkou 10 000 zlatých,⁹⁶ František Thun jako generální zplnomocněnec patrona přislíbil sumu ve výši 40 000⁹⁷ zlatých na vnitřní zařízení kostela.⁹⁸ Díky těmto věnovaným částkám se mohla stavba provést.

⁹² SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, dále nezpracován; Viz Dietz (pozn. 2), s. 7–8.

⁹³ Do tohoto komité náleželi: c. k. krajský hejtmán jako předseda, c. k. vrchní inženýr L. Lábler, c. k. stavební adjunkt K. Donda jako odborník, farář F. Schöbitz, stavbyvedoucí Liska ze Sokolova a J. Meindl, F. Pilz, J. A. Bauer, W. Fuchs z Kraslic a W. Riedl z Gruenbergu jako další členové. Na místo zemřelého pana J. A. Bauera nastoupil později jako člen pan Adolf Keylwerth a poté, co i tento zemřel, pan A. R. Breinl. SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, dále nezpracován.

⁹⁴ Viz Dietz (pozn. 2), s. 8.

⁹⁵ Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 333.

⁹⁶ SOkA Sokolov, fond Farní úřad Kraslice, dále nezpracován.

⁹⁷ SOkA Sokolov, fond Farní úřad Kraslice, dále nezpracován.

⁹⁸ Viz Dietz (pozn. 2), s. 8.

Městská rada Kraslic nechala vyhotovit plány kostela spolu s rozpočtem nákladů u stavitele Gustava Wiedermanna (1850 – 1914) z Františkových Lázní.⁹⁹ Wiedermann navrhl stavbu v pseudogotickém stylu. Vedle toho rada oslovila Václava (Wenzla) Geblera (1850 –?) z Kraslic, který zvolil projekt v pseudorománském stylu (oba projekty viz níže). Oba návrhy zhlédla kraslická veřejnost, prezentace vedla k výběru Wiedermannova návrhu, ale neschválilo ho vídeňské c. k. ministerstvo kultu a vyučování, které naopak doporučilo projekt trojlodní baziliky v neorománském stylu, uzavřené rovným dřevěným stropem, a ten vypracoval nejvyšší stavební odbor ministerstva kultu a vyučování.¹⁰⁰

Místní noviny uveřejnily zprávu o nutnosti získání dalších finančních prostředků. Tomu by mohlo pomoci založení spolků, které by svou činností podpořily výběr peněz.¹⁰¹ Proto vznikl také ženský spolek, který na sebe tento úkol vzal a prostřednictvím koncertů, bazarů, sbírek a městských slavností získával finanční prostředky na podporu výstavby

⁹⁹ Doposud byl v literatuře přisuzován tento projekt jeho otci Karlu Wiedermannovi, viz níže.

¹⁰⁰ V listopadu 1887 se odebrala komise sestávající ze starosty Wilhelma Fuchse, faráře Franze Schöbitze a stavebníka Václava Geblera (o rok později byla tomuto architektovi zadána zakázka na projekt a následné financování pro Kostel Božího Těla) do Prahy v úmyslu přednést „*Jeho Eminenci, panu knížecímu arcibiskupovi hraběti Schönbornovi a Jeho Excelenci, panu místodržícímu, prosbu o podporu podniku svým vlivem.*“ Oba ji ochotně přijali, a proto se tato komise ve stejném složení vydává v prosinci 1887 do Vídně, „*aby požádali pana c. k. ministra kultury o umožnění stavby kostela státní subvencí a o úřední zahájení šetření k povolení stavby v nejkratší možné době.*“ Neočekávaně rychle byla od ministerstva nutná šetření nařízena a již před 4. prosincem 1887 dorazil na krajské hejtmanství rozkaz informovat o stavu majetku a příjmech městské obce. SOKA Sokolov, fond Farní úřad Kraslice, dále nezpracován; Viz Dietz (pozn. 2), s. 8–9; Kotěšovec, *Kraslická kronika* (pozn. 7), s. 107; Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 333.

¹⁰¹ Man soll helfen, *Graslitzer Nachrichten* XXXVI, 1888, č. 15, s. 1.

nové kostelní budovy.¹⁰² Během několika málo let vybraly spolky úctyhodných 28 221 zlatých, což oslavoval místní tisk.¹⁰³ Značnou částkou přispěl hrabě František Thun, v seznamu významných příspěvků nechybělo ani jméno rodiny Nosticů.¹⁰⁴ Přispívali ale také místní továrníci, podnikatelé, samozřejmě menšími částkami přispěla většina obyvatel Kraslic a přilehlého okolí. Na Kraslice nezapomněl ani císař František Josef, který na stavbu věnoval rovných 50 tisíc zlatých.¹⁰⁵

Dne 21. června 1891 se farní společenství dozvědělo z kraslického hejtmanství, že může započít s novostavbou podle předloženého projektu. Farnost dostala výjimečnou nesplatnou půjčku z náboženského fondu ve výši 30 000 zlatých na vnitřní zařízení kostela a 20 000 zlatých splatných v deseti splátkách na samotnou stavbu.¹⁰⁶ Celkový rozpočet stavby měl podle odhadu hejtmanství činit 158 602 zlatých.¹⁰⁷

V dubnu 1892 započalo bourání starého kraslického kostela, posledního hornického kostela v Krušných horách, protože ten nejstarší, jáchymovský, rok před tímto vyhořel a byl stržen. Se stavbou nového svatostánku se začalo prakticky ihned. 19. července 1892 provedli první výkop a 7. května roku následujícího položili základní kámen [7].¹⁰⁸ Ten pocházel z původního kostela a nesl nápis *1619 den 10. Julius N. Has.*¹⁰⁹ Během doby,

¹⁰² Do čela tohoto spolku se postavily Emilie Meindlová, Anna Fuchsová, Louise Geblerová a Marie Kühnlová. Jako patronka působila manželka patrona kostela, urozená paní Amalie hraběnka von Nostitz. Viz Dietz (pozn. 2), s. 9.

¹⁰³ O. S., Frau Einigung Graslitz, *Graslitzer Nachrichten* XXX, 1890, č. 6, s. 1. Zatímco mužský spolek získal svou činností pouze 1778 zlatých.

¹⁰⁴ SOKA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, dále nezpracován.

¹⁰⁵ SOKA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, dále nezpracován. Viz Dietz (pozn. 2), s. 9–10.

¹⁰⁶ SOKA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, dále nezpracován.

¹⁰⁷ Viz Dietz (pozn. 2), s. 11–12.

¹⁰⁸ Kotěšovec, *Kraslická kronika* (pozn. 7), s. 105.

¹⁰⁹ Viz Dietz (pozn. 2), s. 12.

kdy se nový katolický kostel stavěl [8–10], našli věřící vhodné místo k modlitbám v nově dostavěné kraslické tělocvičně (die Turnhalle), [6, 56]. Původně se uvažovalo o hřbitovní kapli, ale ta byla příliš vzdálená, malá a takéž zničená. Do kryté haly tělocvičného spolku přenesli z původního kostela pouze barokní kříž [47] a dva stříbrné svícny ve tvaru andělů [48]. Také původní lustr našel v tělocvičně své místo, ale do nového kostela již umístěn nebyl.¹¹⁰ Samotnou stavbu kostela provedla rodinná firma Königů¹¹¹ v čele s nejstaršími bratry.¹¹² Nad celou stavbou měl technické vedení a dohlížel na ni c. k. stavební adjunkt Karel Dondy, a to až do jara 1896. Dne 16. ledna 1896 prošla stavba kolaudací, 2. června vysvěcením.¹¹³ K této příležitosti byla vydána mince, jež má upomínat na tento výjimečný den [24–25].

¹¹⁰ Václav Kotěšovec, *Kraslická kronika* (pozn. 7), s. 106.

¹¹¹ Rodina původně pocházela z Kynžvartu a na přelomu století žila v Chebu.

¹¹² Viz Dietz (pozn. 2), s. 13.

¹¹³ SOkA Sokolov, fond Farní úřad Kraslice, dále nezpracován.

3.3. NÁVRHY NOVÉHO KATOLICKÉHO KOSTELA

3.3.1. NEOROMÁNSKÝ NÁVRH A JEHO AUTOR

Městská rada Kraslic nechala vyhotovit návrhy budoucího kraslického kostela spolu s rozpočtem u dvou stavitelů. Mezi dvěma návrhy měla pak ve veřejné prezentaci rada spolu s kraslickými obyvateli vybrat vítězný projekt, který se zrealizuje. Jeden z nich byl zadán Václavu Geblerovi (1850 - ?), staviteli z Kraslic, což se dá vyčíst ze signatury a razítka na plánech k tomuto projektu. Bohužel tento architekt není prozatím blíže známý, dokonce ani datum jeho úmrtí se doposud nepodařilo zjistit. S kraslickým kostelem jej spojuje fakt, že byl členem komise, která měla za úkol spravovat veškeré záležitosti týkající se stavby nového kostela. Šlo zejména o různá povolení při bourání původního kostela a financování celé stavby kostela nového. Kvůli těmto záležitostem Václav Gebler společně s dalšími vybranými členy komise několikrát navštíví Vídeň.¹¹⁴ V této komisi zůstává i přes to, že jeho neorománský návrh kostela nebyl vybrán. Důkazem toho je také dopis, zaslaný na kraslickou farnost v roce 1891, kdy měl na starosti revizi nové stavby. Z dopisu vyplývá Geblerovo zjištění, že i přes to, že kostel slaví teprve páté výročí, zatéká do něj a bude nutná oprava krovů.¹¹⁵ K dopisu přidává také finanční zhodnocení těchto potřebných oprav.¹¹⁶

¹¹⁴ Viz Dietz (pozn. 2), s. 8, 14.

¹¹⁵ Toto Geblerovo zjištění se již několikrát potvrdilo, neboť opravdu do kostela zatékalo a stále zatéká, tím trpí krovy, ale také fasáda. Z finančních zpráv farního úřadu Kraslice a Městského úřadu Kraslice jasně vyplývá, že opravy jsou nutné v rozmezí každých pěti až deseti let. Nejčastěji se renovuje fasáda, v současné době především elektroinstalace, kterou vlhké prostředí již několikrát poškodilo.

¹¹⁶ SOkA Sokolov, fond Farní úřad Kraslice, dále nezpracován.

Václav Gebler navrhl v roce 1888 kraslický kostel jako trojlodní budovu, bez příčné lodi, zakončenou presbytářem s apsidou [11]. Střechu pak zvolil sedlovou. Průčelí kostela dominovala vysoká hranolová věž zakončená jehlanovitou špicí. V přízemí věže se nacházela kostelní předsíň. V této věži byl prolomen hlavní vstup, jenž se vyvyšoval o sedm schodišťových stupňů. Po bocích vstupu se nacházely vždy dva spojené sloupy. Vstup zakončoval jednoduchý oblouk s výrazným bosováním. Stejně architekt řešil okno v prvním poschodí věže [12]. Do kostela ale vedlo dalších šest vstupů, vždy tři z každé strany bočních lodí – ve věži, uprostřed bočních lodí, na počátku apsidy – opět vyvýšených o stejný počet schodišťových stupňů. V průčelí kostela zřetelně vystupují dva přístavky tvaru zkosených hranolů z obou stran věže, ve kterých se skrývala točitá schodiště vedoucí na kůr v poschodí. Takové přístavky můžeme vidět také při presbytáři, který je nepatrně oproti hlavní lodi snížen.

Všechna obdélníková okna zakončovaly oblouky. Velká okna na bočních lodích po obvodu zdobilo bosování. Vždy mezi okny se nacházely pilíře, které zdůrazňovaly vertikality celé budovy. Pouze na bočních lodích v průčelí a nad prostředními bočními vstupy se nacházely dvě menší rozety. Tyto prostřední vstupy architekt velmi zajímavě zdůraznil tím, že je mírně vysunul a připojil trojúhelníkový štít [13]. Ve vyšších patrech věže a v apsidě navrhnul okna sdružená. Na vrcholu věže měly být umístěny hodiny. Pod římsou po celém obvodu budovy se nacházel zubořez. Charakteristickým znakem kostela by se jistě stalo jeho barevné řešení, které Gebler nabízel v okrovo-růžových barvách.

3.3.2. NEOGOTICKÝ NÁVRH A JEHO AUTOR

Neogotický projekt kostela Božího Těla byl roku 1888 zadán františkolázeňskému staviteli Gustavu Wiedermannovi. Doposud se ve veškeré literatuře jak německé, tak české uváděl jako autor tohoto návrhu jeho otec Karl Wiedermann (1816–1893), který se sice narodil ve Vídni, ale prakticky celý život strávil ve Františkových Lázních. Karla Wiedermanna ovlivnily dozvuky empíru, ale nakonec se pod vlivem svého syna přiklonil k novorenesanční architektuře. Z významných staveb Karla Wiedermanna jmenujme například vilu lázeňského hotelu Imperial ve Františkových Lázních z roku 1878. Samozřejmě se také podílel na mnoha městských a lázeňských domech tamtéž.¹¹⁷

Současné publikace připouštějí, že se u mnoha staveb autorství obou Wiedermannů zaměňuje. Vzhledem k tomu, že jak otec, tak syn tvořili ve stejné době, oblasti a taktéž ve stejném architektonickém stylu, mohly tyto záměny lehce nastat. Doposud se nepodařilo s určitostí prokázat autorství u všech staveb, které jsou připsány Wiedermannům. Stejně tak tomu bylo i s nerealizovaným projektem kraslického kostela. Informace, že autorem návrhu je Karl, se šířila publikacemi bez toho, aby některý z autorů tuto skutečnost ověřil, prakticky nikdo doposud neuvažoval o tom, že by autorem mohl být syn Gustav, přestože signatura na všech nákresech neogotického návrhu patří bezesporu právě Gustavu Wiedermannovi.

Často bývá ve starší literatuře například uváděno, že Karl Wiedermann je autorem ruského pravoslavného kostela ve Františkových Lázních z let 1887–1889, za který měl dokonce obdržet od carské vlády řád sv. Stanislava II. stupně.¹¹⁸ Tato informace byla již definitivně v mnoha studiích upravena ve prospěch jeho syna.

¹¹⁷ Prokop – Smola, *Biografický lexikon* (pozn. 15), s. 324–325.

¹¹⁸ Viz Vlček (pozn. 14), s. 711.

Podobně tomu bylo i u lázeňských budov ve Svatavě, kde podle datace 1895 na jedné z budov se usuzovalo, že autorem je syn Gustav (Karl byl již dva roky mrtvý), dnes však již víme, také díky dalšímu nápisu na stejné budově, že Gustav, respektive jeho firma, pouze stavbu dokončil po otcově smrti.¹¹⁹ Vyloučit nakonec nelze obě varianty, protože ani budovy, ani plány nebyly doposud dostatečně prozkoumány. Je možné, že kdybychom se takto podívali na plány ostatních staveb, které tito dva architekti realizovali, museli bychom přehodnotit veškerou jejich tvorbu a přepsat mnoho autorství.

Gustav Wiedermann¹²⁰ se narodil 1850 ve Františkových Lázních architektu Karlu Wiedermannovi. Studoval architekturu v Praze a ve Vídni, jeden rok studia strávil však v Mnichově na polytechnice. Roku 1872 se vrací do Františkových Lázní a připojuje se k otcově stavební firmě, kterou později převezme. Prakticky po celý život navrhuje výstavní budovy pro své rodiště a přispěje tak k rozvoji tohoto lázeňského města.¹²¹ První jeho samostatnou zakázkou byla výstavba „Kursalu“, patrové budovy s klenutou střechou a arkádovými okny.¹²² V podobném neorenesančním stylu projektoval v letech 1878–1879 ústřední Císařské lázně.¹²³

Od osmdesátých let se jeho tvorba mění. V roce 1886 získává zakázku na pravoslavný kostel, pro který zvolil tradiční formy této konfese, zatímco synagogu v židovském lázeňském domě vytváří v orientálním stylu. Pravoslavné chrámy vystavěl také v Karlových Varech (1893) a v Mariánských Lázních (1900). K významným pozdním

¹¹⁹ Prokop – Smola, *Biografický lexikon* (pozn. 15), s. 325; Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 729.

¹²⁰ Ve starší literatuře uváděn jako Widerman(n) a jen náhodně je dáván do souvislosti s Karlem Wiedermannem. Viz Vlček (pozn. 14), s. 711.

¹²¹ Stanislav Macek, *Architektura Františkových Lázní v 19. století*, Františkovy Lázně 1989, s. 65–68.

¹²² Zde se inspiroval společenským domem v lázních Bad Ischl.

¹²³ Viz Macek (pozn. 115), s. 69.

realizacím patří například budova obchodní a živnostenské komory v Chebu v neorenesančním stylu.¹²⁴

Jak již bylo řečeno, Gustav Wiedermann vyhotovil neogotický návrh kraslického kostela Božího Těla. Kostel navrhl jako trojlodní halu s transeptem, který jen nepatrně přesahuje šířku lodí a s půlkruhovou apsidou v závěru [14]. Střecha kostela byla sedlová a římsa pod ní jednoduchá bez zdobení. I v tomto případě vstupnímu průčelí dominovala vysoká hranolová věž, zakončená jehlancovou špicí [15]. V přízemí věže se nacházel hlavní vstup do kostela, za ním předsíň. Další dva vstupy bychom potom našli v obou bočních lodích vždy uprostřed. Samotný vstup byl řešen velmi zdobně a vyvýšen vysokým schodištěm. Vstup tvořil tradičně lomený oblouk, ve své horní části zdobený vitrajemi. Všechna obdélníková okna vždy zakončoval lomený oblouk, ve všech oknech pak měla být umístěna vitrajová výzdoba. Vstup zakončoval trojúhelníkový štít, který zdobily po obou bocích dvě fiály. Nad štítem by diváka jistě zaujalo mohutné okno kostela, na němž se nalézala výzdoba ve formě krabů. Ve vyšší podlaží věže Wiedermann navrhl sdružená okna a zcela na vrcholu opět v trojúhelníkovém štítu kostelní hodiny. V druhé části věže architekt míněl vystavět galerii, ze které by byl výhled na město. Na průčelí, po obou bocích věže, se nacházela v přízemí dvě menší okna, nad nimi pak okna velká. V tomto prostoru navrhoval po obou stranách schodiště do patra na kůr.

Na bočních lodích vždy mezi vysokými okny Wiedermann umístil opěrné pilíře, které zde však neplnily funkci opory, ale sloužily pouze jako zdobný prvek, dokreslující vertikality celé budovy. Stejně opěrné pilíře bychom našli na apsidě a na přístavcích za transeptem, jež zakončuje jehlancová střecha. Ve spodní části kostel zdobila

¹²⁴ Nepublikovaný text Věry Laštovičkové k připravované publikaci, ve které bude obsažen také medailonek Gustava Wiedermanna. Právě tomuto architektovi Laštovičková poprvé připsala autorství návrhu kraslického kostela.

horizontální pásová bosáž, kterou prolamovaly pouze boční vstupy, které jsou stejně tak jako vstup hlavní vyvýšeny schodišti. Tyto vstupy nejsou již tak zdobené, nad dveřmi je pouze umístěn lomený oblouk. Přístavky u věže a také transept z bočního pohledu tvoří trojúhelníkové štíty, nad okny se nachází rozety. Největší okna bychom mohli nalézt právě v transeptu [16]. V místě, kde se hlavní loď stýká se sníženým presbytářem, je na střeše hlavní lodi umístěna velmi zdobená vížka, s falešnými okny, trojúhelníkovými štítky a jehlancovou střechou.

Bohužel architekt nezanechal zprávu o tom, jakým způsobem by řešil barevnost celé stavby. Ale podle nákrešů lze předpokládat, že i u tohoto projektu by se na fasádě projevil dvě blízké barvy. Interiér byl navrhovaný čistě v duchu neogotického stylu, tedy s křížovou klenbou a zdobenými hlavicemi sloupů [17]. Především by interiér kostela Božího Těla utvořil rozměrný a bohatě zdobený oltář, kazatelna a křtitelnice, které by vyhotovil umělecký ateliér Petra Buška a jeho synů ze Sychrova.¹²⁵

¹²⁵ SOKA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, dále nezpracován.

4. ARCHITEKT KOSTELA LUDVÍK LÁBLER?

Na otázku, kdo se stal architektem kraslického kostela, bohužel prozatím neznáme definitivní odpověď. Ráda bych ale tento fakt změnila a přiblížila možného architekta. Je ale pravdou, že jméno architekta je nám prozatím skryto, zejména proto, že dobová dokumentace v tomto směru nebyla důsledná. Také publikace věnující se kraslickému kostelu, fakt sporného autorství ve většině případů opomíjejí. Pokud se však jméno architekta objeví, je buďto hypotetické nebo zkomolené. Momentálně nejvíce skloňovaným jménem v souvislosti s kraslickým novorománským kostelem Božího Těla je jméno významného českého architekta Ludvíka Láblera (1855–1930). Položme si ale na tomto místě základní otázku: jde opravdu o stejného Ludvíka Láblera, který působil především v Kutné Hoře, nebo jsme svědky pozoruhodné shody jmen s dosud neznámým regionálním architektem? Nemohlo například dojít k mylnému ztotožnění Ludvíka Láblera a Ludwiga Lablera¹²⁶? Mohl v čistě německém prostředí, kterým na konci 19. století Kraslice jistě byly, vyprojektovat kostel český architekt, prakticky celý život působící v Čechách? A proč by architekt tak významný měl zájem projektovat kostel v pro něj bezvýznamném pohraničním městě?

Nejprve si shrňme vše, co Ludvíka Láblera s Kraslicemi a kostelem spojuje. Jeho jméno v podobě „Ludwig Labler“, se poprvé v souvislosti s kraslickým kostelem objevuje již roku 1891, kdy provedl revizi původního kostela. Podruhé se s ním setkáváme jako se členem výboru, řešícím problematiku výstavby nového kostela. A konečně,

¹²⁶ V archivních materiálech a ve většině německé literatury je uváděna německá podoba jména, tedy Ludwig Labler. Ne vždy je označován za architekta, v takových případech informace o architektovi zcela chybí a literatura nenabízí jinou alternativu.

Láblerovo jméno se objevuje v *Uměleckých památkách Čech* z roku 1978,¹²⁷ kde je jednoznačně označen za autora návrhu kostela i přes to, že některé plány jsou signovány pouze vrchním inženýrem J. Leitnerem. Stejně tak Vladimír Prokop v monografii *Sokolovsko. Umění, památky a umělci do roku 1945* uvádí jako možného architekta právě Ludvíka Láblera a dodává, že koncepce pseudorománského kostela je Láblerovi vlastní,¹²⁸ můžeme proto nalézt církevní stavby, které se kraslickému kostelu podobají. Jedním takovým je projekt kostela Nanebevzetí Panny Marie v Kladně. Pojdme se tedy podívat na Láblerův projekt kladenského kostela, u kterého s jistotou víme, že byl autorem návrhu, a porovnejme ho s architekturou zkoumaného kostela Božího Těla z Kraslic. Je možné najít shodné rysy v budovách od stejného architekta, i když se liší, a to prostředím, dobou i okolnostmi? A mohou nám tyto shody průkazně sdělit, zda je autorem tentýž architekt?

U těchto dvou kostelů nalezneme mnoho shodných prvků, které jsou typické pro Láblerovu architekturu přelomu 19. a 20. století. Obě stavby jsou vystavěné v pseudorománském stylu na centrálním městském náměstí. Fakt, že oba kostely vznikly na místě původních středověkých kostelů, se nezdá být rozhodující. Kostel Božího Těla v Kraslicích postavili v letech 1892–1896 a jen o rok později se začalo se stavbou kladenského kostela Nanebevzetí Panny Marie dokončeného v roce 1899. Pokud budeme uvažovat čistě prakticky, je zcela možné, aby se na obou stavbách architekt Ludvík Lábler podílel.

Základní rysy obou kostelů se shodují. V obou případech jde o trojlodní baziliku s vysokou věží s jehlancovou střechou. Hlavní vstup bychom našli právě v této věži a v obou případech je vyvýšen o několik schodišťových stupňů. Transept ani u jednoho

¹²⁷ Emanuel Poche (red.), *Umělecké památky Čech* II, Praha 1978, s. 139.

¹²⁸ Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 333.

z kostelů o mnoho nepřesahuje boční loď. U kostela Nanebevzetí Panny Marie, na rozdíl od kostela Božího Těla, však není transept zakončen apsidami, ale rovnou zdí s okny. Presbytáře ale shodně zakončují apsidy. U kladenského i kraslického kostela střechy kryje břidlice. Základní prvek interiérů tvoří rovné stropy, které u obou kostelů kryjí dřevěné kazety, pouze apsidy jsou zakončené konchami. U obou kostelů nalezneme točitá schodiště, která jsou skrytá v přístavcích u věže a zapuštěna do hmoty stavby. Všechna okna obou kostelů jsou jednoduchá nebo sdružená, obdélná a zakončena obloukem [57–61]. Na kladenském kostele chybí sice mohutná rozeta ve věži, ale nalezneme zde dvě rozety v bočních lodích, které zdobí boční vstupy. U kostela Božího Těla vidíme na jejich místě okna.

Mnoho shodných prvků u dvou kostelů ze stejné doby nám napovídá, že návrhy obou kostelů mohl vytvořit tentýž architekt. Vzhledem k tomu, že u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Kladně je autor návrhů doložen a je jím právě Ludvík Lábler, můžeme uvažovat o tom, že kraslický kostel mohl Lábler taktéž projektovat. Pokud by však oním neznámým architektem Lábler nebyl, můžeme přesto říci, že se na plánech určitou měrou podílel, vzhledem k tomu, že byl také jediným technicky vzdělaným členem rady, která o vzhledu kostela rozhodovala.

Bylo by tedy na místě Láblera přiblížit, a to jako významného architekta a restaurátora přelomu století. Ludvík Lábler, narozený 9. května 1855 v Brandýse nad Labem, je hlavním představitelem restaurátorského purismu – jehož zájmy hájil i v době moderních konzervátorských názorů.¹²⁹ Byl také inženýrem a architektem, stavebním a nakonec ministerským radou. Zajímal se především o restaurování gotických architektonických památek, projektování staveb z vlastní intence se však věnoval také,

¹²⁹ Viz Vlček (pozn. 14), s. 356.

ač jen zřídka. Architektura jej zajímala také v teoretické rovině, a to až do jeho smrti 24. května 1930, kdy zemřel v Praze.

Lábler studoval v letech 1873–1874 na české technice v Praze pozemní stavitelství, poté pokračoval na technice ve Vídni, kde studium ukončil v roce 1878.¹³⁰ O pět let později získal titul stavebního rady na odboru pro pozemní stavby c. k. místodržitelství v Praze¹³¹ a od roku 1906 působil v různých funkcích v Praze.¹³² Nakonec se stal přednostou stavebního oddělení zemské správy politické taktéž v Praze, kde působil až do roku 1921.¹³³ I po skončení této funkce byl dále povoláván do různých komisí, jež rozhodovaly o stavebních zakázkách, často byl zván také jako konzultant k mnoha přestavbám a opravám českých památek. Tak se stal technickým poradcem Správního výboru hradu Karlštejna, členem Svatovítské jednoty a Stavebního výboru Černínského paláce, kde jako stálý technický expert ministerstva zahraničí řídil jeho adaptaci pro potřeby zmiňovaného ministerstva.¹³⁴

Láblera známe díky jeho restaurátorským pracím, a to zejména díky činnosti v Kutné Hoře, kde se účastnil obnovy všech zdejších gotických památek až na děkanský chrám svatého Jakuba¹³⁵ a navrhl i několik novostaveb v rozmezí let 1884–1894.¹³⁶ Při této aktivitě ho značně podporovala Ústřední komise ve Vídni a český zemský sněm,

¹³⁰ Ibidem, s. 356.

¹³¹ Viz Císařová (pozn. 16), s. 10.

¹³² Prokop – Smola, *Biografický lexikon* (pozn. 15), s. 183.

¹³³ Viz Toman (pozn. 13), s. 3.

¹³⁴ Viz Císařová (pozn. 16), s. 10; Viz Toman (pozn. 13), s. 3.

¹³⁵ Chrám sv. Barbory, kostely Panny Marie a Sv. Trojice, Vlašský dvůr, Kamenný dům a kašna v Kutné Hoře.

¹³⁶ Prokop – Smola, *Biografický lexikon* (pozn. 15), s. 183.

ale také tamní nadšenci a vedení města.¹³⁷ Podílel se na obnovovacích pracích chrámu svaté Barbory, realizovaných podle plánu Josefa Mockera, který byl současně i jeho učitelem.

Další významnou kutnohorskou památkou, jejíž obnovy se Lábler ujal, je Vlašský dvůr, bývalé sídlo českých králů a centrum kutnohorské mincovny. Oprava tohoto objektu působí dodnes velmi kontroverzně, poněvadž byla prakticky celá budova zbořena a postavena znovu z původního materiálu, což je typické pro puristické opravy.¹³⁸ Kromě oprav a restaurování středověkých staveb se podílel na několika novostavbách v Kutné Hoře. Je ale také autorem mnoha novostaveb venkovských kostelů a kaplí, mezi kterými je zajímavé jmenovat hřbitovní kapli svaté Rozálie v Brandýse nad Labem z roku 1880 v neorománském stylu, kapli svatého Floriána v Toušeni z let 1888–1889, v letech 1898–1900 se podle Láblerova projektu stavěl novorománský kostel Nanebevzetí Panny Marie na Kladně (viz výše), novogotický kostel svatého Václava v Petrovicích u Červených Janovic z let 1891–1892, či novogotický kostel svatého Jiří v Lošanech u Kolína z roku 1895.¹³⁹

Kromě prací v Kutné Hoře se v letech 1898–1901 zúčastnil regotizace kostela svatého Ducha v Hradci Králové, pro který vytvořil návrh střechy. Na přelomu století se také věnoval obnově zámku v Jindřichově Hradci. Za zmínku jistě stojí oprava zámku v Chlumci nad Cidlinou (Karlovy koruny), kde se osvědčil jako ochránce barokní architektury.¹⁴⁰ Do posledních let jeho života spadá rozsáhlá přestavba chrámu svatého

¹³⁷ Z. W., Ludvík Lábler (nekrolog), in: *Umění, sborník pro českou výtvarnou práci* III, 1930 I. sešit, s. 425.

¹³⁸ Viz Císařová (pozn. 16), s. 11.

¹³⁹ Viz Vlček (pozn. 14), s. 357.

¹⁴⁰ Viz Z. W. (pozn. 129), s. 425.

Bartoloměje v Kolíně, kterou vedl opět podle projektu Josefa Mockera, nebo restaurace hradeb v Nymburce,¹⁴¹ která byla velmi dobře přijata veřejností.

Ludvík Lábler je neprávem opomíjen a zastíněn Josefem Mockerem. Jeho díla však vynikají čistotou a jednoduchostí, co se týče výzdoby. Překročil běžný rámec důležitosti, jakou mívá technický úředník. V případě restaurování si ale musíme uvědomit, že vinou purismu jsme nyní ochuzeni o autentickou podobu mnoha starých staveb.

¹⁴¹ Viz Vlček (pozn. 14), s. 357.

5. POPIS KOSTELA BOŽÍHO TĚLA

5.1. EXTERIÉR

Kostel Božího Těla v Kraslicích je rozsáhlou pseudorománskou trojlodní bazilikou. Hlavní loď o jedno patro převyšuje lodě vedlejší. Architekt ji vybavil transeptem, který šířku hlavní lodi přesahuje jen nepatrně, a půlkruhovými apsidami v závěru [19]. Délka kostela činí přibližně 68 metrů a šířka 23 metrů. Svými rozměry se kostel stal dominantou města, poněvadž původní kostel, jenž stával na tomto místě, měl zhruba poloviční rozměry. Zvláštnost kostela spočívá v jeho orientaci, která směřuje k severozápadu. Tento směr určil tvar náměstí a uspořádání okolních budov [18]. Kostel vytvořil pomyslný střed města. Do kostela se tak vstupovalo po průchodu náměstím kolem sochy císaře Františka Josefa, kterou bychom v Kraslicích dnes již nenašli. Vstupnímu průčelí dominuje vysoká hranolová věž, zakončena jehlanovitou špicí [20, 26, 37]. V přízemí této věže se nachází kostelní předsíň. Střecha kostela je pultová, krytá břidlicí, boční lodě kryjí pultové střechy.

Vstup do kostela je řešen velmi architektonicky a je vyvýšen o pět schodišťových stupňů [22, 28]. Nad vstupem, v polokruhovém tympanonu portálu se dvěma mohutnými antikizujícími sloupy po stranách vidíme reliéfní symbolické ztvárnění Krista, Agnus Dei. Nad ním se pak nachází mohutná rozeta, která zdůrazňuje celé průčelí. Další patra věže prolamují sdružená okna, s každým patrem přibývající, pod římsou se nachází obloučkový vlys. Do míst, kde se věž stýká s hlavní lodí, architekt vložil dvě točitá schodiště vedoucí na kůr. Nalezneme je v přístavcích po bocích věže, mají tvar nepravidelného pětibokého hranolu a ukončuje je polygonální jehlan. Takové přístavky můžeme nalézt také u transeptu [40], kde schodiště spojují sakristii a kapli s oratoří. Přístavky mají tvar

osmiúhelníka, částečně schovaného ve hmotě stavby. Pod římsou hlavní lodi a na apsidě nalezneme zubořez, po celé délce apsidy se nachází pás slepých arkád [27, 39].

Všechna vitrajová okna hlavní lodě jsou obdélná a zakončená obloukem. Nad bočními vchody, tedy na průčelí transeptu, se nachází vždy jedna velká rozeta. Architekt zdůraznil především vertikální celou stavby, díky existenci opěrných pilířů bočních lodí [21, 38]. Charakteristickým a zásadním znakem se pro kraslický kostel Božího Těla stala jeho horizontální pásová bosáž, zdůrazněná rozdílnou barevností vždy v červeno-okrových barvách.

5.2. INTERIÉR

Při vstupu do kostela návštěvníka ohromí impozantní světle zalitý monumentální prostor, který místy působí až orientálním dojmem. Bohatá fresková výzdoba, barevné detaily a především plochý dřevěný kazetový strop téměř po celé ploše stropu upoutá každého pozorovatele na první pohled. Pouze apsidy presbytáře a závěry bočních kaplí jsou zaklenuty konchami. Hlavní loď od těchto bočních oddělují oblouky arkád, v nichž se pravidelně střídají pilíře a sloupy, jež zakončují korintské hlavice. Oblouky křížení transeptu a hlavní lodi jsou pak nesené dvojicí pilastrů.

Presbytář je oproti lodi vyvýšen a vedou k němu čtyři schodišťové stupně [29]. Do presbytáře vstupuje světlo dvojicí zdvojených, půlkruhem zakončených oken. Hlavní oltář architekt umístil pod architektonicky řešený baldachýn, nesený čtyřmi sloupy. Na levé straně od baldachýnu umístili oltářík zasvěcený Panně Marii [30]. Avšak hlavní bohoslužebnou menzu bychom v presbytáři marně hledali, nachází se totiž před ním, v křížení hlavní lodi a transeptu. V její blízkosti volně v prostoru se taktéž nachází oltář sv. Jana Křtitele. Další oltáře nalezneme na obou stranách zakončení transeptu – oltář

zasvěcený Panně Marii na evangelní straně [46] a oltář sv. Jana Křtitele na epištolní. Další mariánský oltář dříve býval ve výklenku malé kaple vpravo od presbytáře, dnes je tento výklenek prázdný. Na jihovýchodních okrajích obou bočních lodí návštěvník nalezne další památky liturgického významu, při okraji pravé boční lodě je umístěna kaple Panny Marie Lurdské [31], na opačné straně sousoší Piety [49]. V prostoru pod věží je umístěna předsíň s křížovou klenbou a za ní se nalézá arkádová síň, nad níž tradičně umístili kůr s varhanami [34]. Sakristii a kaple prosvětlují vždy dvojice oken obdélného tvaru, oratoře nad nimi mají dvojice menších rozet.

Kostel je zařízený velmi bohatě. Dokonce jsme svědky použití vybavení z původního kostela. Setkáváme se zde s barokním krucifixem [47] umístěným v předsíni a dvojicí andělů-světloňošů [48]. Taktéž mosazný lustr a trojice zvonů pocházejí ze 17. století. Pozorný návštěvník si může povšimnout vybavení z jiných kostelů. Sochy sv. Václava a sv. Ondřeje, které jsou dnes umístěny u hlavního oltáře [45], pocházejí z kostela v Oloví, ale najdeme zde i drobné vybavení z dalších kostelů spadajících pod kraslickou farnost. Výtvarně velmi zajímavá je polychromovaná křížová cesta, ta spolu s kazatelnou, oltářem, zpovědnicí a většinou soch byla dodána proslulou uměleckou dílnou Ferdinanda Stuflessera z tyrolského Svatého Ulricha.¹⁴²

Kostel Božího Těla má rozsáhlou freskovou výzdobu, která vyplňuje veškeré větší plochy interiéru. Jejím autorem je významný pražský malíř Zikmund Rudl (1861–1936), jenž se svou tvorbou specializoval na výzdobu sakrální architektury. Malby v kostele vznikaly od zimy 1912 do léta 1915, některé jsou signované a datované. Na první pohled upoutají rozměrné fresky téměř čtvercového formátu mezi bazilikálními okny v hlavní lodi – jedná se o fresky Sbíráni many [53], Poslední večeře [54] a Zázrak rozmnožování chlebů [55]. Další velkoformátové fresky Ochránce dětí [36, 51] a Povolání Petra k apoštolskému

¹⁴² Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 335.

úřadu [35, 50] se nacházejí na stěnách příčné lodi. Jedna z menších fresek v transeptu tvoří jakousi zvláštnost kostela. Bohu Otci, který sedí na trůnu a na klíně nese malého Ježíška, vzdávají úctu papež Pius X., pražský arcibiskup Skrbenský a tehdejší kraslický arcikněz Franz Schöbitz. Vpravo, zcela v popředí, jsou vyobrazeni patron kostela hrabě Ervín Nostic a jeho manželka Amélie. Na horizontu malíř ztvárnil kraslický kostel a chrám svatého Petra ve Vatikánu. V konše apsidy najdeme ještě další figurální motiv sedícího Krista se sv. Petrem a sv. Pavlem po stranách [52].

Malíř Zikmund Rudl (1861–1936), tedy opět umělec z českého prostředí,¹⁴³ ve svém monumentálním kraslickém díle spojuje dva malířské názory, v některých aspektech ještě navazuje na nazarénskou tradici, ale zapojuje i svůj inovativní výtvarný názor a znaky beuronské umělecké školy – inspirace raně křesťanským uměním, dekorativní stylizace, plošnost malby, využívání secesní ornamentiky nebo výrazná barevnost. Jako projev civilismu lze vnímat spojení světských figur s reálnými postavami.¹⁴⁴ Fresky jsou na mnoha místech značně poškozené, malba je oprýskaná a na některých místech se objevuje dokonce plíseň, proto by bylo vhodné v nejbližší době přistoupit k restaurování. Kromě freskové výzdoby zaujímající velký prostor, se na menších plochách vyskytuje dekorativní ornamentální výzdoba v jemných tónech.

¹⁴³ Zikmund Rudl se narodil a také zemřel v Praze. Vystudoval Akademii výtvarných umění tamtéž (studium ukončil v roce 1882), poté studoval na vídeňské Akademii. Dva roky strávil v Itálii studiem křesťanského umění. Specializoval se na freskovou výzdobu v kostelích, oltářní obrazy, ale také portréty či běžné žánrové výjevy. Za jeho nejznámější práci jmenujme výzdobu kostela sv. Václava na Smíchově z roku 1890. Prokop – Smola, *Sokolovsko* (pozn. 12), s. 253.

¹⁴⁴ Ibidem, s. 336.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo přiblížit kraslický neorománský kostel Božího Těla, významnou památku pozdního historismu západních Čech, která doposud nebyla dostatečně doceněná a odborná literatura ji prakticky opomíjela. Zajímala jsem se především o bohatou historii původního kostela, osobnost architekta a současnou podobu. Zásadním úkolem pro mě bylo ověření stávajících informací a doplnění těch chybějících. Tato poznání jsem čerpala zejména z nezpracovaných archivních materiálů a dobového tisku. Díky těmto materiálům jsem ověřila skutečnost, že v německé literatuře, věnující se kraslickému kostelu, je nepřehledné množství faktických chyb a mnoho informací zcela chybí. Česky psaná literatura ve velké míře pak vychází z té německé, takže stejné chyby se mnohokrát opakují.

V úvodu jsem si položila otázku, jaké nároky byly kladeny na nové církevní budovy vznikající na konci 19. století. Zajímalo mne především, jaký styl považovalo publikum za nejvhodnější pro sakrální architekturu a zda kostel Božího Těla odpovídá těmto standardům. V druhé polovině 19. století prakticky vznikly dva názorové proudy. První podporoval modernu i v církevní architektuře, ten druhý hlásal návrat k tradičním uměleckým stylům v čele s románským slohem a gotikou. Právě k tomu druhému proudu můžeme přiřadit kraslický kostel. Vznikly totiž tři návrhy, jeden v neorománském, druhý v neogotickém slohu a nakonec ten třetí, zrealizovaný, architekt navrhl opět jako neorománský.

Ještě před tím, než jsem se začala věnovat současnému kostelu, přispěla jsem k poznání původního evangelického kostela, který byl zbourán v 2. polovině 19. století i přes to, že se řadil k výjimečným církevním stavbám regionu. Tomuto kostelu a jeho zbourání se prakticky česká odborná literatura nevěnovala, bylo tedy nutné čerpat

především z archivních materiálů a německé literatury. Celý svůj výzkum jsem doplnila o probádání dobového tisku, kde se k událostem, týkajícím se kraslického kostela, často vyjadřovali a projevovali tendence nostalgického památkářství. Kostel byl příkladem dobového stylu sakrálních budov. Šlo o stavbu pozdně renesanční s gotickými tvary, takže můžeme hovořit o stylu *nachgotik*, který v českém prostředí přežíval až do 17. století.

Při analýze nerealizovaných plánů kostela z roku 1888 se přede mnou otevřela otázka autorství návrhů. Neorománský návrh připravil Václav Gebler, kraslický stavitel, o kterém bohužel doposud známe minimum informací. Druhý, neogotický návrh, jak se mi podařilo dokázat, vytvořil Gustav Wiedermann, architekt z Františkových Lázní. Ve veškeré literatuře je ale uváděno jméno jeho otce Karla Wiedermanna i přes to, že na plánech je viditelná Gustavova signatura. Což dokazuje, že tuto mylnou informaci od sebe autoři jednotlivých publikací přejímali, aniž by si ji ověřili z dostupných archivních materiálů.

Také autorství u zrealizovaného projektu je opět složité. Nebylo doposud definitivně potvrzeno. V posledních letech se však s kostelem Božího Těla spojuje jméno českého architekta Ludvíka Láblera. Použila jsem několik způsobů poznání, abych potvrdila, že právě Lábler je architektem mnou zkoumaného kostela. Tento architekt je na Kraslice a samotný kostel vázán revizí původního kostela a členstvím v komisi pro stavbu a financování kostela. Zásadní problém spočívá v tom, že v pramenech a německé literatuře se jeho jméno objevuje ve formě Ludwig Labler a mohlo by tedy jít o zcela jiného architekta německého původu. Proto jsem porovnávala kraslický kostel s kostelem Nanebevzetí Panny Marie v Kladně, který je připisán Láblerovi, a došla k závěru, že se v mnoha rysech shodují. Na výzdobě kraslického kostela se podílel Zikmund Rudl, taktéž český umělec. Dospěla jsem tedy k přesvědčení, že s velkou

pravděpodobností Ludvík Lábler je architektem kostela Božího Těla v Kraslicích nebo se na jeho stavbě alespoň podílel. Architekt vystavěl kostel jako rozsáhlou pseudorománskou trojlodní bazilikou s vysokou věží a bohatým interiérem, což je typické právě pro českou sakrální architekturu přelomu 19. a 20. století.

V budoucnu bude nutné potvrdit, že autorem kraslického kostela Božího Těla je skutečně Ludvík Lábler. Sokolovsko je bohatým regionem na církevní stavby 19. a 20. století, kterým doposud nikdo nevěnoval patřičnou pozornost, v literatuře nejsou zpracované a ani archivní prameny k nim nikdo prozatím nezkoumal. Jistě by bylo velmi zajímavé tyto budovy blíže probádat a zhodnotit tak novodobou církevní architekturu celého regionu.

SEZNAM PRAMENŮ

Farní kronika Kraslice – (<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-so/00283-fara-kraslice-1814-1919>, naposledy navštíveno 24. 11. 2015).

Kronika města Kraslice.

Státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích (dále jen SOkA Sokolov),
fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, dále nezpracován.

Státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích (dále jen SOkA Sokolov),
fond Farní úřad Kraslice, dále nezpracován.

SEZNAM LITERATURY

A. F., Erinnerungs, *Graslitzer Nachrichten* XXXXI, 1891, č. 4, s. 4.

Antonín Balšánek, Konkurz na podání návrhů farního kostela, vypsáný c. k. ministerstvem kultu a vyučování, *Architektonický obzor. Zprávy spolku architektův a inženýrů v království českém* I, 1902, s. 24–25, 27–29.

Antonín Balšánek, O stavebnictví. Cyklus přednášek v samosprávném kursu českého vysokého učení pro politické vědy, *Architektonický obzor. Zprávy spolku architektův a inženýrů v království českém* XII, 1913, s. 89–93, 101–106, 112, 114–116, 125–131.

Baufälligen Kirche, *Graslitzer Nachrichten* XXXI, 1881, č. 27, s. 2.

Bedingte Eingang der Kirche, *Graslitzer Nachrichten* XXXXI, 1891, č. 1, s. 2.

Vladimír Bružeňák – Jaroslav Jiskra, *Historie Sokolovska*, Svatava 2010.

Vladimír Bružeňák, *Ve stínu Krušných Hor*, Cheb 2015.

Václav Bůžek – Ondřej Jakubec, *Kratochvíle posledních Rožmberků*, Praha 2012.

Antonín Cechner, O církevních stavbách, *Architektonický obzor. Zprávy spolku architektův a inženýrů v království českém* I, 1902, s. 43.

Jitka Císařová, *Architektonická a památkářská činnost Ludvíka Láblera na Kutnohorsku*. (bakalářská diplomová práce) Katedra historických věd, Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, Pardubice, 2009.

Anton Dietz, *Kurze Geschichte des Neubaues der Graslitzer Pfarrkirche*, Graslitz 1896.

Emil Edgar, *Život a umění. Soudobá architektura*, Praha 1921.

Anton Gnirs, *Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in der Tschechoslowakischen Republik*, Prag 1932.

Ernst Hammer, *Die Dekanalkirche in Graslitz*, Graslitz 1916.

Hermann Hipp, *Studien zur „Nachgotik“ des 16. und 17. Jahrhunderts in Deutschland, Böhmen, Österreich und der Schweiz*, Hannover 1979.

Jana Horváthová, Stavební fond města Kraslic na počátku 20. století, in: *Sborník muzea Karlovarského kraje XVIII*, 2010, s. 95–126.

K. L., Kirche in den letzten Tagen, *Graslitzer Nachrichten XXXI*, 1891, č. 1, s. 1.

Emil Kolb (ed.), *Graslitz: die klingende Stadt. Ein Blick in die verlorene Heimat*, Dettingen am Main 1956.

Václav Kotěšovec, *Kraslická kronika*, Domažlice 2008.

Václav Kotěšovec, *Pohledy do historie měst a obcí Kraslicka*, Praha 2011.

Václav Kotěšovec, *Kraslická čítanka*, Březová 2013.

Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, díl 3, Praha 1998.

Karel Kuča – Lubomír Zeman, *Památky Karlovarského kraje. Koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*, Karlovy Vary 2006.

Stanislav Macek, *Architektura Františkových Lázní v 19. století*, Františkovy Lázně 1989.

Man soll helfen, *Graslitzer Nachrichten XXXVI*, 1888, č. 15, s. 1.

Jaroslav Nebeský, Soudobé umění stavitelské: jeho vývoj a cíle, *Stavitelské listy VII*, 1911, č. 20–24, s. 166–167, 175–177, 185–186, 189–190, 197–198.

O. S., Frau Einigung Graslitz, *Graslitzer Nachrichten XXX*, 1890, č. 6, s. 1.

P. B., Unglücklich Vorahnung, *Graslitzer Nachrichten XXXI*, 1881, č. 28, s. 2.

Pavel Palůch, *Kraslicko na starých pohlednicích, Graslitz und Umgebung in alten Ansichtskarten*, Hostivice 2009.

Emanuel Poche (red.), *Umělecké památky Čech II.*, Praha 1978.

Vladimír Prokop st., *Kapitoly z dějin Sokolovska*, Sokolov 1994.

Vladimír Prokop – Lukáš Smola, *Biografický lexikon sokolovského regionu*, Sokolov 2009.

Vladimír Prokop – Lukáš Smola, *Sokolovsko: umění, památky a umělci do roku 1945*, I – II, Sokolov 2014.

Gustav Rühle, *Heimatkunde des Bezirkes Graslitz*, Graslitz 1929.

Ernst Schwarz, *Graslitz*, Leipzig 1924.

Petr Sládeček, Mezi barokem a českou novorenesancí. Přestavba kostela Nanebevzetí Panny Marie v Klecanech, in: *Studie a zprávy, historický sborník pražského okolí IV*, 2014, s. 53–64.

Petr Sládeček, Evangelická architektura období emancipace. K některým specifickým architektury českých reformovaných sborů v letech 1860–1914, in: *Vidět, slyšet, číst, rozumět, Sborník příspěvků mezinárodní konference studentů doktorských studijních programů*, 2015, s. 229–234.

Karel Šmídek, Nový gothický chrám v Šanově u Českých Teplic, *Method. Časopis věnovaný umění křesťanskému III*, 1877, č. 9, s. 97–101.

Prokop Toman, *Nový slovník československých umělců II*, Ostrava 1993.

Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

Z. W., Ludvík Lábler (nekrolog), in: *Umění, sborník pro českou výtvarnou práci III*, 1930, I. sešit, s. 424–425.

Lubomír Zeman, Zástavba a urbanismus krušnohorských horních měst, in: *Sborník muzea Karlovarského kraje XVII*, 2009, s. 43–94.

SUMMARY

The bachelor thesis is concerned with the Neo-Romanesque Corpus Christi Church in Kraslice, an architecturally important monument of the late historicism, which has attracted only little attention of the public up till now. The paper focuses on the history of the former but also present church with its appearances and disposition; the architect, the architectural plans and their creators. The main aim of this thesis is to fill in the missing historic information found in unprocessed archival collections, German literature and press of the period.

The first part of the thesis analyses two approaches to religious architecture in the 19th century; one of them supporting modernism and the second one drawing inspiration from traditional styles. It also studies the former evangelical church and its connections with the foundation of the new Corpus Christi Church. There were two different plans of the new church; both of them are analysed and described in this work. As a result of my research, I found out that one of these plans was not made by the supposed author but by his son.

Another purpose of this work was to find the architect who created and realized the third plan of the church. By using several ways of authentication, I concluded that Ludvík Lábler, an important Czech architect, was the author of the new church building. To a certain extent, the Lábler's authorship is still uncertain, however, there is convincing evidence that his plan was the realized one. The church is a large Pseudo-Romanesque three-nave basilica with a tall tower and rich interior decoration; all features typical of religious buildings from the turn of the century in the Czech lands. For further study, the focus of the research could be extended and include the whole Sokolov region as there are many similar religious buildings which have not been studied yet.

SEZNAM OBRAZOVÝCH A FOTOGRAFICKÝCH PŘÍLOH

- [1] Původní evangelický kostel Božího Těla, foto kolem roku 1880, SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, soudobá dokumentace.
- [2] Původní evangelický kostel Božího Těla, interiér kostela – empora, foto kolem roku 1880, sbírka Miloš Bechyně.
- [3] Původní evangelický kostel Božího Těla, interiér kostela – oltář, SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, soudobá dokumentace.
- [4] Náhrobní kámen, 1667, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [5] Socha horníka, SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, soudobá dokumentace; sbírka muzeum Sokolov, archiv autorky, foto pořízeno 8. 11. 2015.
- [6] Tělocvična, mezi léty 1891–1896, SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, soudobá dokumentace.
- [7] Základy nového katolického kostela Božího Těla, 1893, sbírka Miloš Bechyně.
- [8] Stavba kostela, mezi léty 1893–1896, sbírka Miloš Bechyně.
- [9] Stavba kostela, 1894, sbírka Miloš Bechyně.
- [10] Stavba kostela, 1894, sbírka Miloš Bechyně.
- [11] Václav Gebler, nerealizovaný neorománský návrh kostela Božího Těla – půdorys, 1888, SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, soudobá dokumentace.
- [12] Václav Gebler. nerealizovaný neorománský návrh kostela Božího Těla – průčelí, 1888, SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, soudobá dokumentace.
- [13] Václav Gebler. nerealizovaný neorománský návrh kostela Božího Těla – boční pohled, 1888, SOkA Sokolov fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, soudobá dokumentace.
- [14] Gustav Wiedermann, nerealizovaný neogotický návrh kostela Božího Těla – půdorys, 1888, SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, soudobá dokumentace.

- [15] Gustav Wiedermann, nerealizovaný neogotický návrh kostela Božího Těla – průčelí, 1888, SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, soudobá dokumentace.
- [16] Gustav Wiedermann, nerealizovaný neogotický návrh kostela Božího Těla – boční pohled, 1888, SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, soudobá dokumentace.
- [17] Gustav Wiedermann, nerealizovaný neogotický návrh kostela Božího Těla – pohled do interiéru, 1888, SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice, soudobá dokumentace.
- [18] (Ludvík Lábler), umístění kostela Božího Těla, 1891, sbírka Miloš Bechyně.
- [19] (Ludvík Lábler), návrh neorománského kostela Božího Těla – půdorys, 1891, Římskokatolická farnost kraslice, foto Vladimír Prokop.
- [20] (Ludvík Lábler), návrh neorománského kostela Božího Těla – průčelí, 1891, Římskokatolická farnost kraslice, foto Vladimír Prokop.
- [21] (Ludvík Lábler), návrh neorománského kostela Božího Těla – boční pohled, 1891, Římskokatolická farnost kraslice, foto Vladimír Prokop.
- [22] (Ludvík Lábler), návrh neorománského kostela Božího Těla – detail vchodu, 1891, Římskokatolická farnost kraslice, foto Vladimír Prokop.
- [23] (Ludvík Lábler), návrh neorománského kostela Božího Těla – pohled do interiéru, 1891, Římskokatolická farnost kraslice, foto Vladimír Prokop.
- [24] Líc mince vydané u příležitosti vysvěcení kostela, 2. červen 1896, SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice.
- [25] Rub mince vydané u příležitosti vysvěcení kostela, 2. červen 1896, SOkA Sokolov, fond Výbor pro výstavbu kostela Kraslice.
- [26] (Ludvík Lábler), pohled na kostel Božího Těla – průčelí, 1896, sbírka Miloš Bechyně.
- [27] (Ludvík Lábler), pohled na kostel Božího Těla – boční pohled s apsidou, 1896, sbírka Miloš Bechyně.

- [28] (Ludvík Lábler), pohled na kostel Božího Těla – vstup, 1896, sbírka Miloš Bechyně.
- [29] Interiér kostela – celkový pohled k oltáři, sbírka Miloš Bechyně.
- [30] Interiér kostela – Mariánský oltář, sbírka Miloš Bechyně.
- [31] Interiér kostela – Kaple Panny Marie Lurdské, sbírka Miloš Bechyně.
- [32] Zikmund Rudl, interiér kostela – fresková výzdoba v boční lodi, 1915, sbírka Miloš Bechyně.
- [33] Zikmund Rudl, interiér kostela – fresková výzdoba v předsíni, 1915, původní barokní křížifix, 1643, sbírka Miloš Bechyně.
- [34] Interiér kostela – celkový pohled směrem na kůr, sbírka Miloš Bechyně.
- [35] Zikmund Rudl, interiér kostela – fresková výzdoba: Povolání Petra k apoštolskému úřadu, 1915, sbírka Miloš Bechyně.
- [36] Zikmund Rudl, interiér kostela – fresková výzdoba: Ochránce dětí, 1915, sbírka Miloš Bechyně.
- [37] (Ludvík Lábler), Kostel Božího Těla – průčelí, 1892–1896, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [38] (Ludvík Lábler), Kostel Božího Těla – boční pohled, 1892–1896, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [39] (Ludvík Lábler), Kostel Božího Těla – pohled na apsidy, 1892–1896, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [40] (Ludvík Lábler), Kostel Božího Těla – transept, 1892–1896, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [41] Interiér kostela – celkový pohled směrem k oltáři, 1892–1896, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [42] Interiér kostela – celkový pohled směrem k oltáři, 1915, sbírka Vladimír Prokop, foto pořízeno 21. 2. 2013.

- [43] Interiér kostela – celkový pohled směrem na kůr, 1915, sbírka Vladimír Prokop, foto pořízeno 21. 2. 2013.
- [44] Interiér kostela – celkový pohled směrem k oltáři, 1915, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [45] Hlavní oltář, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [46] Oltářník zasvěcený Panně Marii, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [47] Barokní krucifix (z původního kostela), 1643, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [48] Anděl – světlonoš, (z původního kostela), archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [49] Pieta, sbírka autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [50] Zikmund Rudl, fresková výzdoba: Povolání Petra k apoštolskému úřadu, 1912–1915, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [51] Zikmund Rudl, fresková výzdoba: Ochránce dětí, 1912–1915, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [52] Zikmund Rudl, fresková výzdoba: Kristus se sv. Petrem a Pavlem, 1912–1915, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [53] Zikmund Rudl, fresková výzdoba: Sbírání many, 1912–1915, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [54] Zikmund Rudl, fresková výzdoba: Poslední večeře, 1912–1915, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [55] Zikmund Rudl, fresková výzdoba: Zázrak rozmnožení chlebů, 1912–1915, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [56] Bývalá Turnahalle, dnešní sokolovna Kraslice, archiv autorky, foto pořízeno 7. 11. 2015.
- [57] Ludvík Lábler, Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kladně na archivním snímku, 1897–1899, foto kolem roku 1930,

zdroj:http://www.lidice.estranky.cz/fotoalbum/historie/lidice_-kladno-a-okoli---stare-dobove-fotografie/pict0056-nam-kladno-res.jpg.--.html, navštíveno dne 30. 11. 2015-

[58] Ludvík Lábler, Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kladně – průčelí, 1897–1899, zdroj:[https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_Nanebevzet%C3%AD_Panny_Marie_\(Kladno\)#/media/File:Kladno_KL_CZ_kostel_Nanebevzeti_Panny_Marie_0091.jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_Nanebevzet%C3%AD_Panny_Marie_(Kladno)#/media/File:Kladno_KL_CZ_kostel_Nanebevzeti_Panny_Marie_0091.jpg), navštíveno dne 30. 11. 2015.

[59] Ludvík Lábler, Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kladně – boční pohled, 1897–1899, zdroj:[https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_Nanebevzet%C3%AD_Panny_Marie_\(Kladno\)#/media/File:Kladno_KL_CZ_kostel_Nanebevzeti_Panny_Marie_103.jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_Nanebevzet%C3%AD_Panny_Marie_(Kladno)#/media/File:Kladno_KL_CZ_kostel_Nanebevzeti_Panny_Marie_103.jpg), navštíveno dne 30. 11. 2015.

[60] Ludvík Lábler, Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kladně – pohled na apsidu, 1897–1899, zdroj:<http://www.kamelot.cz/news/367/17/Noc-kostelu-jiz-popate-v-Kladne/>, navštíveno dne 30. 11. 2015.

[61] Ludvík Lábler, Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kladně – interiér, 1897–1899, zdroj:[https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_Nanebevzet%C3%AD_Panny_Marie_\(Kladno\)#/media/File:Kladno,_chr%C3%A1m_Nanebevzet%C3%AD_P._Marie..JPG](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_Nanebevzet%C3%AD_Panny_Marie_(Kladno)#/media/File:Kladno,_chr%C3%A1m_Nanebevzet%C3%AD_P._Marie..JPG), navštíveno dne 30. 11. 2015.

OBRAZOVÁ A FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA

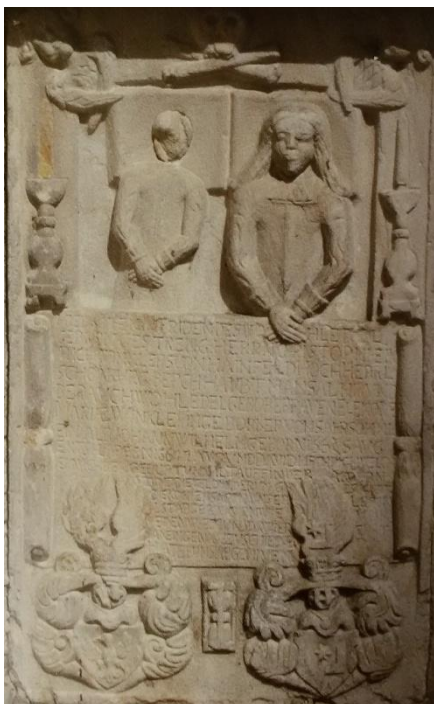
[1] Původní evangelický kostel Božího Těla, foto kolem roku 1880

[2] Původní evangelický kostel Božího Těla, interiér kostela – empora

[3] Původní evangelický kostel Božího Těla, interiér kostela – oltář

[4] Náhrobní kámen, 1667

[5] Socha horníka

[6] Tělocvična, mezi léty 1891–1896

[7] Základy nového katolického kostela Božího Těla, 1893

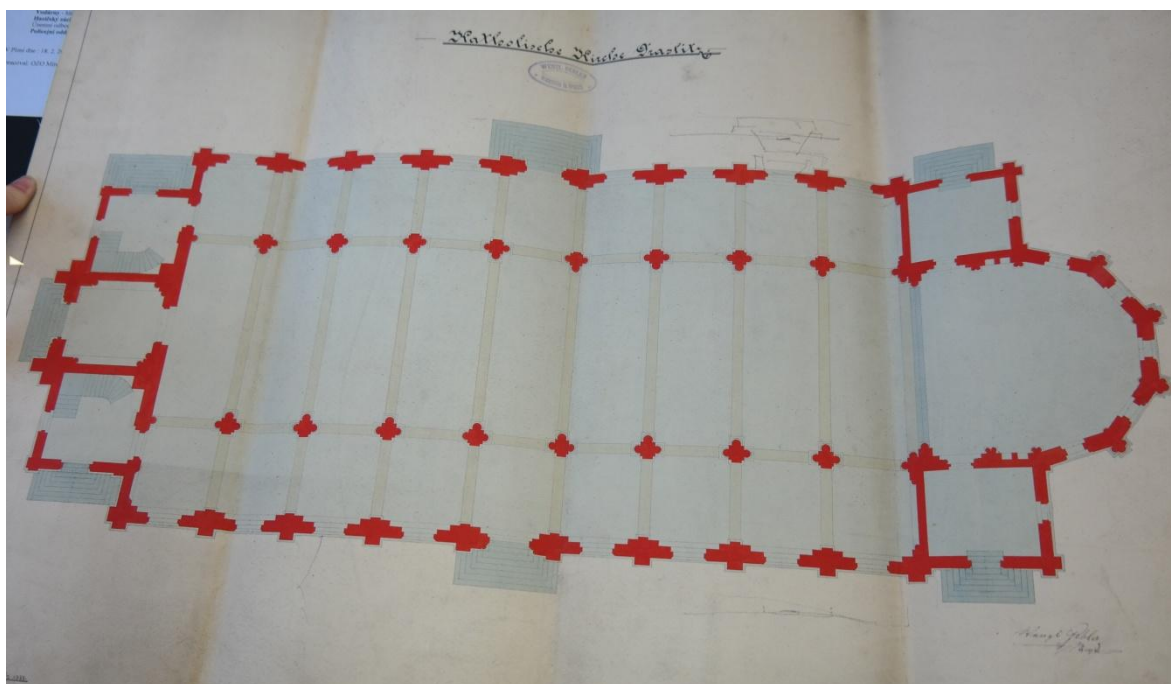
[8] Stavba kostela, mezi léty 1893–1896

[9] Stavba kostela, 1894

[10] Stavba kostela, 1894

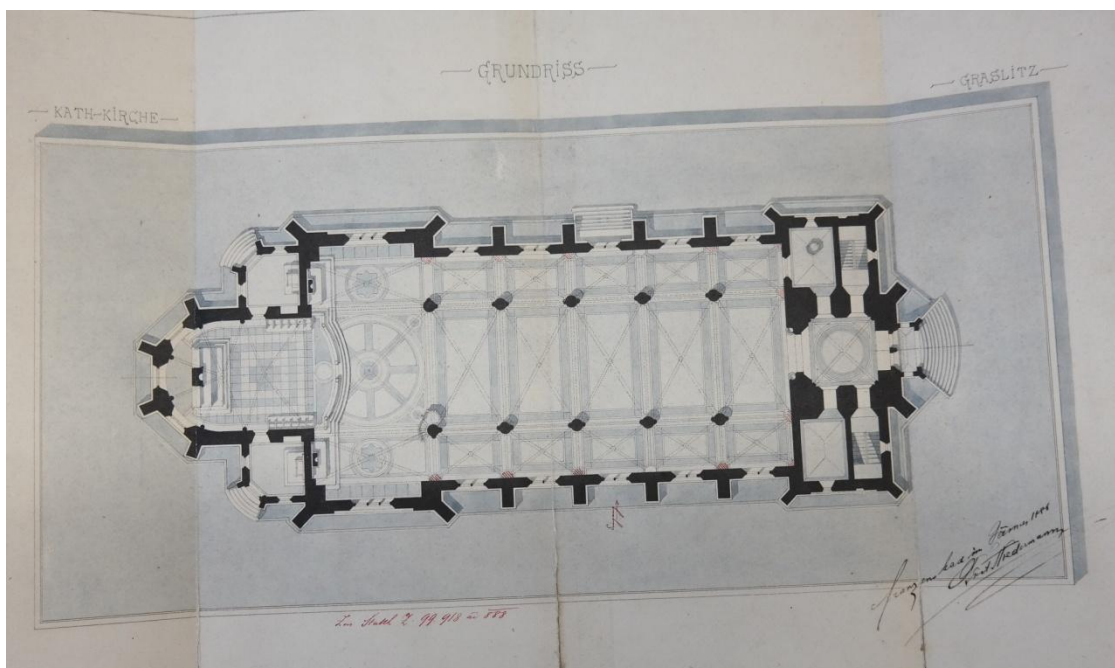
[11] Václav Gebler, nerealizovaný neorománský návrh kostela Božího Těla – půdorys, 1888

[12] Václav Gebler. nerealizovaný neorománský návrh kostela Božího Těla – průčelí, 1888

[13] Václav Gebler. nerealizovaný neorománský návrh kostela Božího Těla – boční pohled, 1888

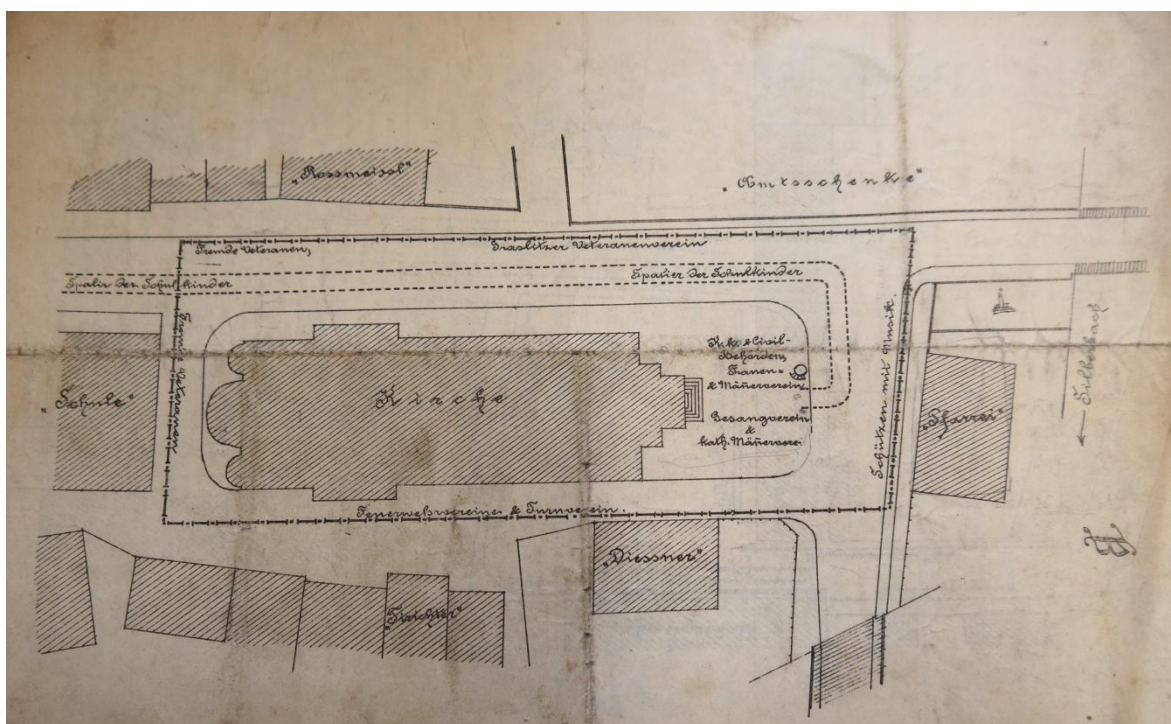
[14] Gustav Wiedermann, nerealizovaný neogotický návrh kostela Božího Těla – půdorys, 1888

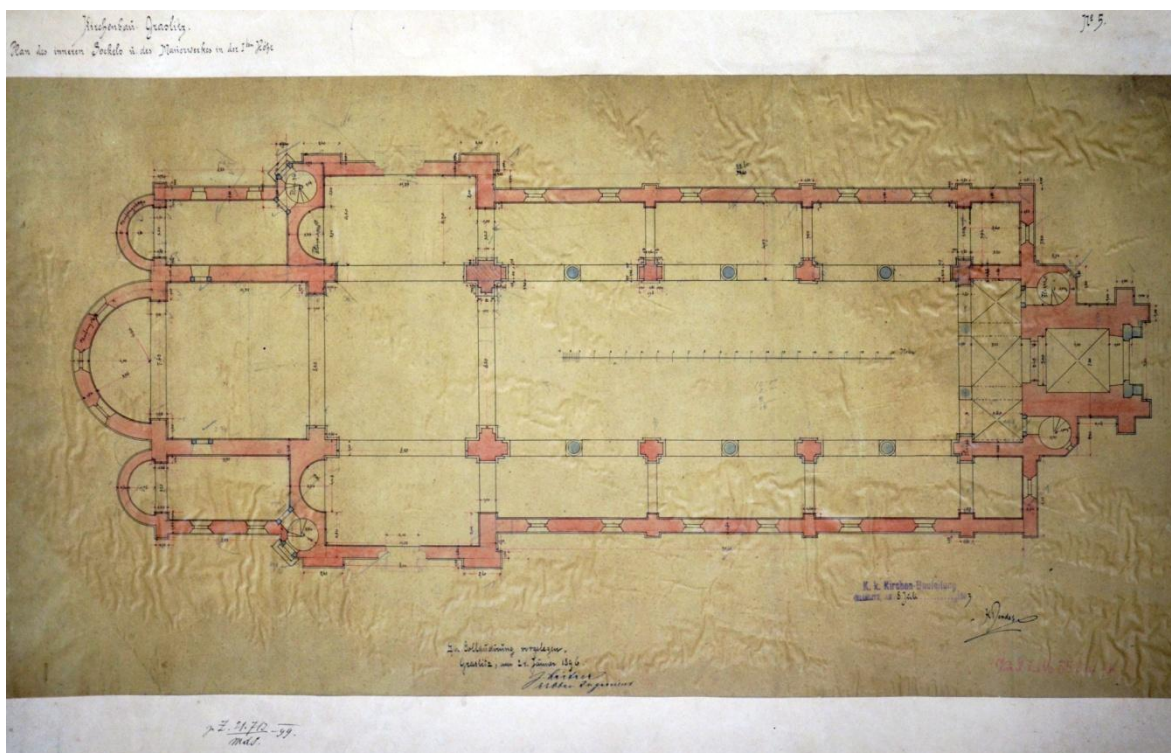

[15] Gustav Wiedermann, nerealizovaný neogotický návrh kostela Božího Těla – průčelí, 1888

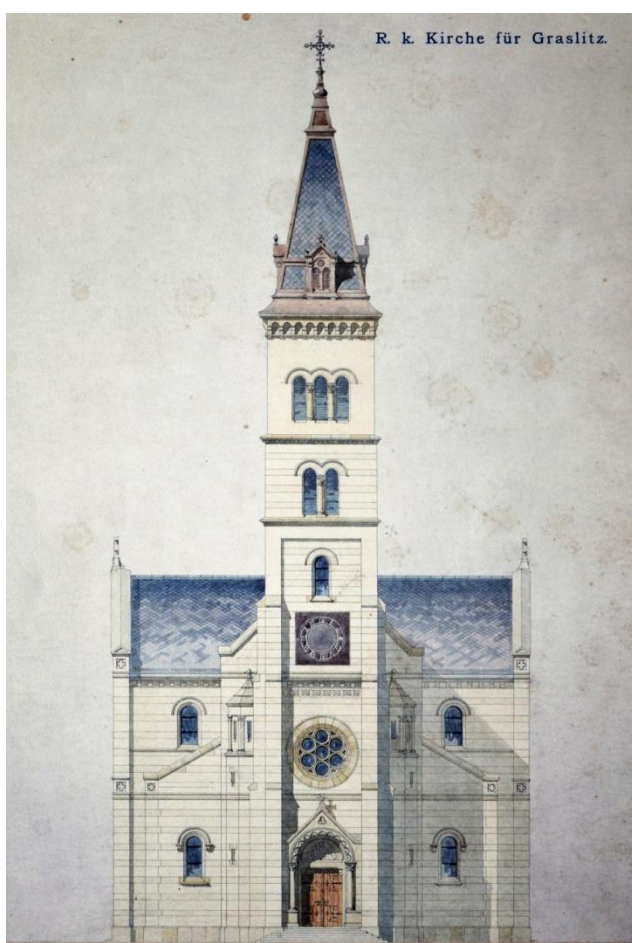

[16] Gustav Wiedermann, nerealizovaný neogotický návrh kostela Božího Těla – boční pohled, 1888

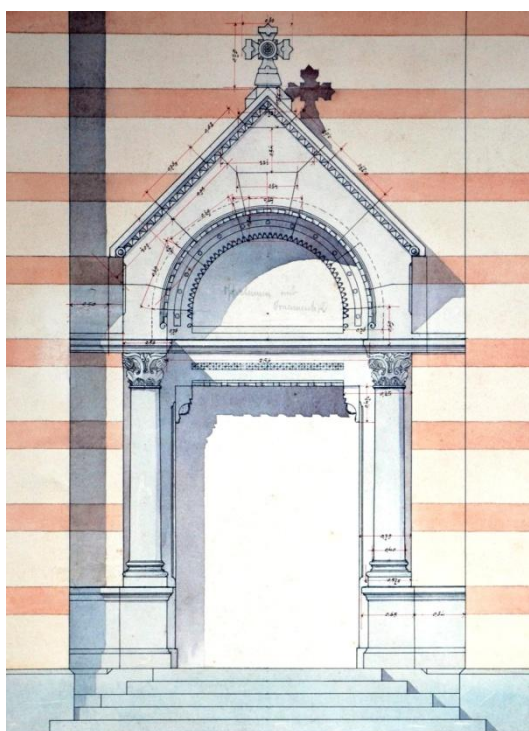
[19] (Ludvík Lábler), návrh neorománského kostela Božího Těla – půdorys, 1891

[20] (Ludvík Lábler), návrh neorománského kostela Božího Těla – průčelí, 1891

[21] (Ludvík Lábler), návrh neorománského kostela Božího Těla – boční pohled, 1891

[22] (Ludvík Lábler), návrh neorománského kostela Božího Těla – detail vchodu, 1891

[23] (Ludvík Lábler), návrh neorománského kostela Božího Těla – pohled do interiéru, 1891

[24], [25] Líc a rub mince vydané u příležitosti vysvěcení kostela, 2. červen 1896

[26] (Ludvík Lábler), pohled na kostel Božího Těla – průčelí, 1896

[27] (Ludvík Lábler), pohled na kostel Božího Těla – boční pohled s apsidou, 1896

[28] (Ludvík Lábler), pohled na kostel Božího Těla – vstup, 1896

[29] Interiér kostela – celkový pohled k oltáři

[30] Interiér kostela – Mariánský oltář

[31] Interiér kostela – Kaple Panny Marie Lurdské

[32] Zikmund Rudl, interiér kostela – fresková výzdoba v boční lodi, 1915

[33] Zikmund Rudl, interiér kostela – fresková výzdoba v předsíni, 1915

[34] Interiér kostela – celkový pohled směrem na kůr

[35] Zikmund Rudl, interiér kostela – fresková výzdoba: Povolání Petra k apoštolskému úřadu, 1915

[36] Zikmund Rudl, interiér kostela – fresková výzdoba: Ochránce dětí, 1915

[37] (Ludvík Lábler), Kostel Božího Těla – průčelí, 1892–1896

[38] (Ludvík Lábler), Kostel Božího Těla – boční pohled, 1892–1896

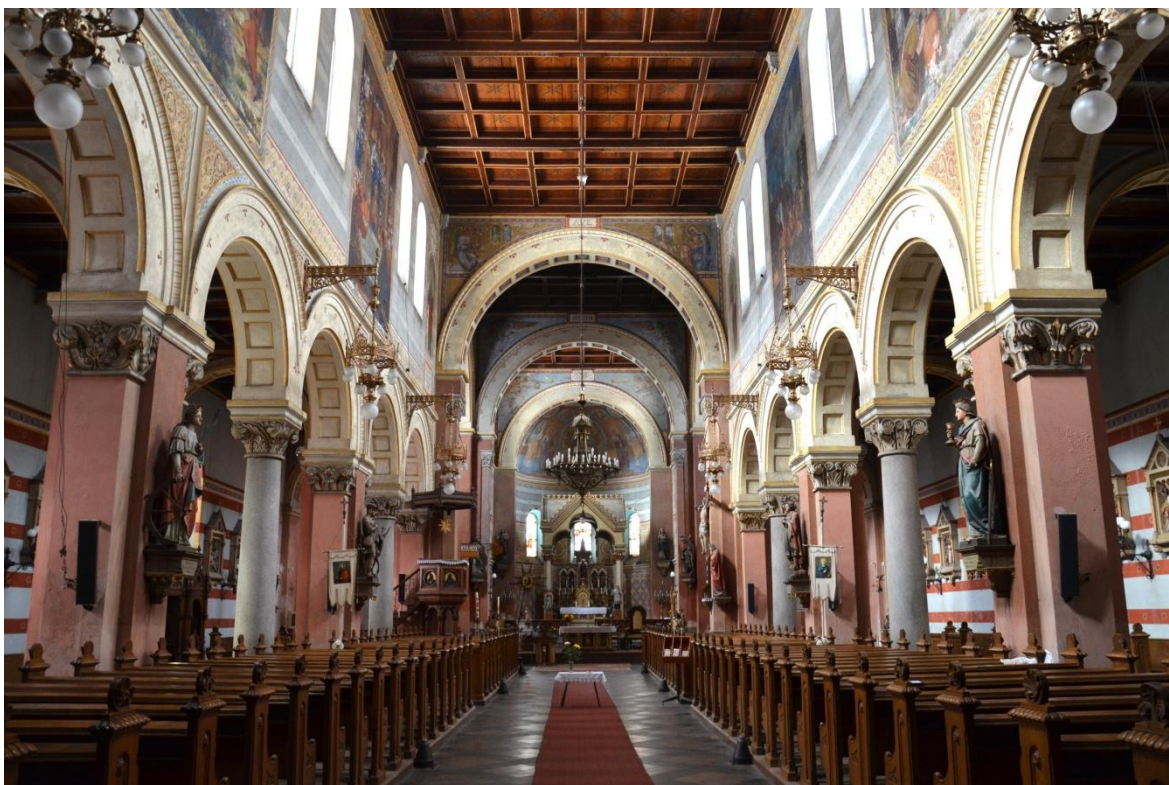
[39] (Ludvík Lábler), Kostel Božího Těla – pohled na apsidy, 1892–1896

[40] (Ludvík Lábler), Kostel Božího Těla – transept, 1892–1896

[41] Interiér kostela – celkový pohled směrem k oltáři, 1892–1896

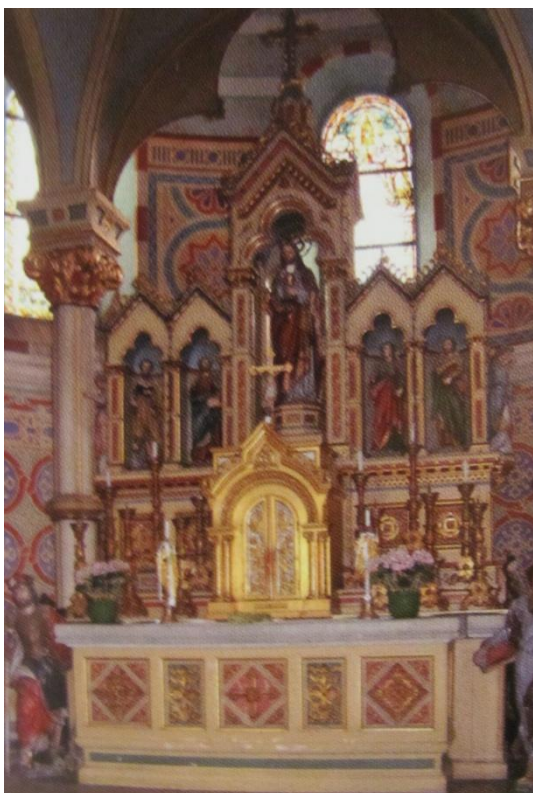
[42] Interiér kostela – celkový pohled směrem k oltáři, 1915

[43] Interiér kostela – celkový pohled směrem na kůr, 1915

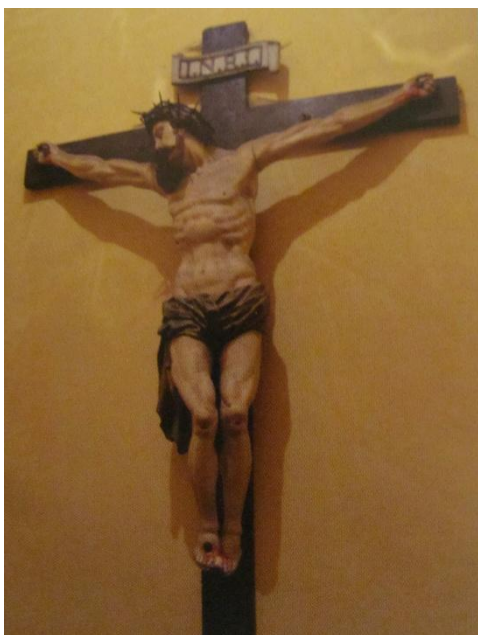
[44] Interiér kostela – celkový pohled směrem k oltáři, 1915

[45] Hlavní oltář

[46] Oltářík zasvěcený Panně Marii

[47] Barokní krucifix, 1643

[48] Anděl – světloňoš

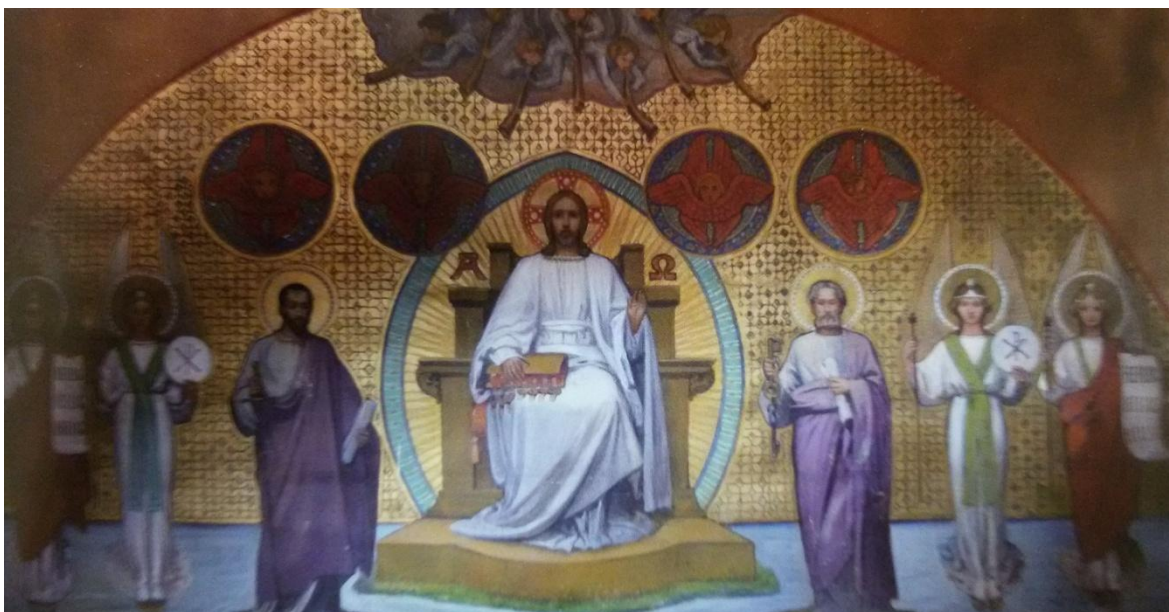
[49] Pieta

[50] Zikmund Rudl, fresková výzdoba: Povolání Petra k apoštolskému úřadu, 1912–1915

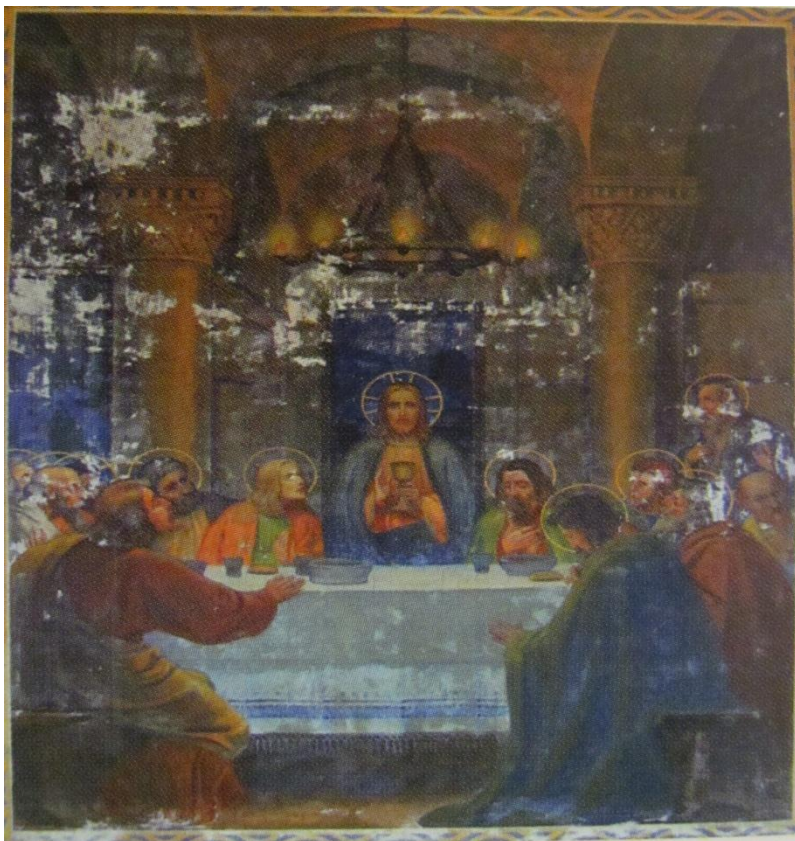
[51] Zikmund Rudl, fresková výzdoba: Ochránce dětí, 1912–1915

[52] Zikmund Rudl, fresková výzdoba: Kristus se sv. Petrem a Pavlem, 1912–1915

[53] Zikmund Rudl, fresková výzdoba: Sbírání many, 1912–1915

[54] Zikmund Rudl, fresková výzdoba: Poslední večeře, 1912–1915

[55] Zikmund Rudl, fresková výzdoba: Zázrak rozmnožení chlebů, 1912–1915

[56] Bývalá Turnahalle, dnešní sokolovna Kraslice

[57] Ludvík Lábler, Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kladně na archivním snímku, 1897–1899, foto kolem roku 1930

[58] Ludvík Lábler, Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kladně – průčelí, 1897–1899

[59] Ludvík Lábler, Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kladně – boční pohled, 1897–1899

[60] Ludvík Lábler, Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kladně – pohled na apsidu, 1897–1899

[61] Ludvík Lábler, Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kladně – interiér, 1897–1899

ANOTACE

Jméno a příjmení	Hana Marešová
Katedra	Katedra dějin umění
Vedoucí práce	prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.
Rok obhajoby	2015/2016

Název práce	Kostel Božího Těla v Kraslicích a jeho architektura
Název v angličtině	The Church of Corpus Christi in Kraslice and its Architecture
Anotace práce	Práce se věnuje významné architektonické památce pozdního historismu, neorománskému kostelu Božího Těla v Kraslicích. V práci je čtenář seznámen s historií původního i současného kostela, s architektonickými plány a jejich autory, osobností architekta a s podobou současného kostela a jeho vybavením. Zásadním úkolem je doplnit chybějící informace, které jsem čerpala z nezpracovaných archivních materiálů, německé literatury a dobového tisku.
Klíčová slova	19. století, architekt, architektura, historismus, kostel Božího Těla, Kraslice, Ludvík Lábler, návrh, neorománský sloh
Anotace v angličtině	The thesis is concerned with the Neo-Romanesque Corpus Christi Church in Kraslice, an architecturally important monument of the late historicism, which has attracted only little attention of the public up till now. The paper focuses on the history of the former but also present church with its appearances and disposition; the architect, the architectural plans and their creators. The main aim of this thesis is to fill in the missing historic information found in unprocessed archival collections, German literature and press of the period.
Klíčová slova v angličtině	19 th Century, Architect, Architecture, Corpus Christi Church, Draft, Historicism, Kraslice, Ludvík Lábler, Neo-Romanesque
Přílohy volně vložené	1 CD ROM
Přílohy vázané v práci	obrazová příloha 29 stran
Rozsah práce	88 stran – textová část 43 stran (74 995 znaků), obrazová příloha 29 stran
Jazyk práce	čeština